

TELEMARKSFORSKING

Rapport 899

Har kulturfrivilligheten rom for alle?

Universell utforming av kulturfrivillighetens rom

ANNE-SOFIE HJEMDAHL, SIGNE VRÅLSTAD, MONICA BJERKLUND

Tittel: Har kulturfrivilligheten rom for alle?

Undertittel: Universell utforming av kulturfrivillighetens rom

Rapport nr.: 899

Forfatter(e): ANNE-SOFIE HJEMDAHL, SIGNE VRÅLSTAD, MONICA BJERKLUND

Dato: 20.12.2024

ISBN: 978-82-336-0762-3

ISSN: 2703-7894

Prosjekt: Universell utforming av kulturfrivillighetens rom

Prosjektleder: Anne-Sofie Hjemdahl

Oppdragsgiver: Kulturalliansen

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf.: +47 35061500

Forord

I denne rapporten har Telemarksforskning analysert resultatene av Kulturalliansens kartlegging av det frivillige kulturlivets lokaler. Hovedformålet med kartleggingen og rapporten har vært å etablere kunnskap om hva slags tilrettelegging det finnes for mennesker med nedsatt funksjonsevne i lokalene som brukes til kulturformål.

I forbindelse med prosjektet har vi gått gjennom databasen som selve kartleggingen er samlet inn i. Med deskriptiv statistikk gir vi et inntrykk av hvor tilgjengelige frivillighetens kulturlokaler er for mennesker med nedsatt funksjonsevne og i hvilken grad kulturlokalene i norske kommuner kan sies å være universelt utformet. Signe Vrålstad har stått for de kvantitative analysene og har skrevet kapittel tre og fire, mens Monica Bjerklund og Anne-Sofie Hjemdahl har jobbet med å sette materialet inn i en større samfunnsmessig kontekst.

Vi vil takke vår oppdragsgiver, Kulturalliansen, for godt samarbeid om prosjektet. Kulturalliansens ansatte, Marianne Ween og Åse Eline Nilsen har fungert som fagpersoner og tilført kunnskap gjennom drøftingsmøter i løpet av prosjektperioden.

Bø, 20. desember 2024

Anne-Sofie Hjemdahl

Prosjektleder

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag	6
Summary	8
1. Innledning	10
1.1 Mangelde tilrettelegging som diskriminering.....	11
1.2 Kulturfrivilligheten.....	12
1.3 Mandat og problemstilling	13
1.4 Framgangsmåte.....	13
1.4.1 Databasen	13
1.4.2 Representativitet i Kulturalliansens undersøkelse	15
1.4.3 Dokumentanalyse – gjennomgang av policydokumenter	17
2. Kulturfrivilligheten, mangfold og kulturelt demokrati.....	19
2.1 Kulturfrivilligheten.....	19
2.2 Personer med funksjonsnedsettelse i Norge	19
2.3 Deltakelse i fritidsaktiviteter	21
2.4 Oppsummering.....	22
3. Hvor tilrettelagt er kulturfrivillighetens rom?	23
3.1 Hva har bygningstype å si for tilrettelegging?	24
3.2 Har hva slags kommune rommet ligger i noe å si for tilrettelegging?.....	29
3.2.1 Har kommuneøkonomien betydning for graden av tilrettelegging?	31
3.3 Oppsummering.....	33
4. Hvilke kulturuttrykk er det som bruker rommene?	34

4.1	Oppsummering.....	36
5.	En tilrettelagt kulturfrivillighet?.....	37
5.1	Analysens mandat og funn.....	37
5.1.1	Hvor tilrettelagt er kulturfrivillighetens kulturrom?.....	37
5.1.2	Spiller typen lokaler inn på graden av tilrettelegging?.....	38
5.1.3	Hvilke kulturaktiviteter har best tilrettelegging?.....	38
5.2	Implikasjoner for kulturfrivilligheten	39
5.3	Implikasjoner for personer med funksjonsnedsettelse.....	40
5.4	Videre forskningsbehov	41
6.	Referanser.....	43

Sammendrag

Denne rapporten oppsummerer hovedfunnene fra Kulturalliansens kartlegging av kulturfrivillighetens kulturrom og i hvilken grad disse rommene tilfredsstiller kravene til universell utforming. Analysen tar utgangspunkt i data fra kartlegging av kulturlokaler som Kulturalliansen har samlet inn selv i perioden vår 2019 – august 2024. Her er graden av universell utforming sett ut ifra om byggene har teleslynge til hjelp for hørselshemmede, samt forhold som påvirker bevegelseshemmede: trappefri inngang, HC-toalett og tilstrekkelig dørbredde. Med utgangspunkt i dette datamaterialet er følgende variabler analysert:

- Informasjon om tilgjengelighet, tilrettelegging og universell utforming i byggene som er omfattet av Kulturalliansens data.
- Type lokaler, eksempelvis eier, byggeår og byggets opprinnelige formål.
- Hvilke kulturuttrykk som bruker rommet.

Funnene viser at kun 12 prosent av kulturrommene har teleslynge for hørselshemmede, mens nesten halvparten er tilrettelagt for bevegelseshemmede. Likevel er 22 prosent av rommene ikke tilrettelagt på noen av parameterne (de har verken teleslynge, tilstrekkelig dørbredde, HC-toalett eller trappefri adgang), og 88 prosent av rommene er ikke tilrettelagt for hørselshemmede.

Type lokaler: Funnene viser at nyere bygg er bedre tilrettelagt, spesielt for bevegelseshemmede. Kirkebygg er best tilrettelagt for hørselshemmede, mens kulturhus og skoler er best tilrettelagt for bevegelseshemmede. Kommunalt eide bygg er ofte bedre tilrettelagt enn private.

Kulturaktiviteter og tilrettelegging: Analysen viste også at rom brukt av kor er best tilrettelagt for hørselshemmede, mens husflid/håndverk og teater har dårligst tilrettelegging for hørselshemmede.

Rapportens funn har implikasjoner for kulturfrivilligheten. Frivillighetens kulturrom må forbedres betydelig for å oppfylle FNs bærekraftsmål om mindre ulikhet og den norske handlingsplanen for universell utforming. Universell utforming er viktig for deltakelse i samfunnet og for å utjevne forskjeller.

Mange kulturrom er utilstrekkelig tilrettelagt for hørselshemmede og bevegelseshemmede, noe som gjør det vanskelig å rekruttere bredt. Dette gjelder særlig for frivillige som driver med håndverk og husflid, som ofte består av eldre mennesker som trenger tilrettelegging for å kunne delta aktivt i samfunnet.

Behov for bedre bygg: For å rekruttere bredere bør frivillige organisasjoner få midler til å leie bedre bygg. Nyere kommunale bygg er ofte bedre tilrettelagt.

Utfordringer med skoler og private bygg: Skoler er ofte dårlig tilrettelagt med teleslynge, til tross for at de som oftest eies av det offentlige.

Frivilligheten eier ikke rommene som benyttes: Frivillige kulturorganisasjoner eier sjelden sine egne rom, i motsetning til idretten, og har derfor mindre mulighet til å sørge for universell utforming.

Forvirring om tilskuddsordninger: Det er forvirring om hvilke tilskudd som kan brukes til universell utforming. Kulturrom og Desentraliserte Tilskudd til Kulturbygg har ulike tolkninger, noe som kompliserer planlegging og gjennomføring av utbedringer. Det er behov for en opprydning i regelverket.

Støtte til private bygg: Hvis det frivillige kulturlivet skal fortsette å bruke private bygg, trengs det støtteordninger for å utbedre disse byggene, spesielt med tanke på fysisk tilgjengelighet.

Implikasjoner for personer med funksjonsnedsettelse:

Rapportens funn har en rekke implikasjoner for personer med funksjonsnedsettelse. Andres studier viser at personer med funksjonsnedsettelse ofte opplever ensomhet, lav sosial støtte og vansker med sosial kontakt på grunn av helseproblemer. De deltar mindre i sosiale aktiviteter enn andre. Tall fra Bufdir synliggjør at det er en vesentlig andel av befolkningen som har funksjonsnedsettelse, og samtidig at typer funksjonsnedsettelse varierer. Konsekvensen er at universell tilrettelegging trengs på flere områder parallelt i ett og samme kulturbygg, for å kunne imøtekomme ulike former for funksjonsnedsettelse. Kulturaliansens kartlegging viser at mange bygg brukt av frivilligheten nettopp mangler universell utforming. Det hindrer likeverdig deltakelse. Selv om mange med funksjonsnedsettelse deltar i aktiviteter, er det uklart om de kan bruke byggene uten assistanse. Manglende universell utforming kan føre til at de må holde seg hjemme eller opplever utfordringer når de deltar.

Teleslynge og tilgjengelighet: Kun 12 prosent av byggene har teleslynge, noe som gjør det vanskelig for hørselshemmede å delta. Tilgangen til teleslynge varierer mellom bygningstyper, med kirkebygg som best tilrettelagt (51 prosent), mens kulturhus (16 prosent) og skoler (5 prosent) er dårligere tilrettelagt.

Tilrettelegging for bevegelseshemmede: 58 prosent av byggene har HC-toalett, 60 prosent har trappefri tilgang, og 75 prosent har tilstrekkelig dørbredde. Trossamfunn er best tilrettelagt for bevegelseshemmede (87 prosent), mens forskjellene mellom kommunale, statlige og private bygg er mindre.

Behov for universell tilrettelegging: Det er mange med funksjonsnedsettelse, og deres behov varierer. Derfor trengs universell tilrettelegging på flere områder i kulturbygg for å sikre at alle kan delta.

Summary

This report summarizes the main findings from Kulturalliansen's survey of cultural spaces used by cultural volunteers and the extent to which these spaces meet the requirements for universal design. The analysis is based on data from the mapping of cultural venues collected by Kulturalliansen from spring 2019 to August 2024. The degree of universal design is assessed based on whether the buildings have hearing loops for the hearing impaired, as well as features that affect those with mobility impairments: step-free entrances, accessible toilets (HCWC), and sufficient door width. The following variables were analyzed based on this data:

- Information on accessibility, facilitation, and universal design in the buildings covered by Kulturalliansen's data.
- Type of venues, such as ownership, year of construction, and the building's original purpose.
- Which cultural expressions use the space.

The findings show that only 12 percent of cultural spaces have hearing loops for the hearing impaired, while almost half are adapted for those with mobility impairments. However, 22 percent of the spaces are not fully adapted for those with hearing and mobility impairments (including door width, accessible toilets, and step-free access), and 88 percent are not adapted for the hearing impaired.

Type of venues: The findings show that newer buildings are better adapted, especially for those with mobility impairments. Church buildings are best adapted for the hearing impaired, while cultural centers and schools are best adapted for those with mobility impairments. Publicly owned buildings are often better adapted than private ones.

Cultural activities and facilitation: The analysis also showed that spaces used by choirs are best adapted for the hearing impaired, while handicrafts and theater, have the poorest adaptation for the hearing impaired.

The report's findings have implications for cultural volunteering. The cultural spaces used by volunteers need significant improvements to meet the UN's Sustainable Development Goals on reducing inequality and Norway's action plan for universal design. Universal design is important for participation in society and for reducing disparities.

Many cultural spaces are inadequately adapted for the hearing and mobility impaired, making broad recruitment difficult. This is particularly true for volunteers involved in handicrafts, who are often older and need extra facilitation to participate actively in society.

Need for better buildings: To recruit more broadly, volunteer organizations should receive funding to rent better buildings. Newer municipal buildings are often better adapted.

Challenges with schools and private buildings: Schools are often poorly adapted with hearing loops, despite being mostly publicly owned.

Volunteers do not own the spaces they use: Volunteer organizations rarely own their own spaces, unlike sports clubs, and therefore have less ability to ensure universal design.

Confusion about grant schemes: There is confusion about which grants can be used for universal design. Cultural spaces and decentralized grants for cultural buildings have different interpretations, complicating planning and implementation of improvements. There is a need for a cleanup in the regulations.

Support for private buildings: If the voluntary cultural sector is to continue using private buildings, support schemes are needed to improve these buildings, especially regarding physical accessibility.

Implications for people with disabilities: The report's findings have several implications for people with disabilities. Other studies show that people with disabilities often experience loneliness, low social support, and difficulties with social contact due to health problems. They participate less in social activities than others. Kulturalliansen's survey shows that many buildings used by volunteers lack universal design, hindering equal participation. Although many people with disabilities participate in activities, it is unclear whether they can use the buildings without assistance. Lack of universal design may cause them to stay home or face challenges when participating.

Hearing loops and accessibility: Only 12 percent of the buildings have hearing loops, making it difficult for the hearing impaired to participate. The availability of hearing loops varies between building types, with church buildings being the best adapted (51 percent), while cultural centers (16 percent) and schools (5 percent) are less well adapted.

Adaptation for the mobility impaired: 58 percent of the buildings have accessible toilets, 60 percent have step-free access, and 75 percent have sufficient door width. Religious buildings are best adapted for the mobility impaired (87 percent), while the differences between municipal, state, and private buildings are smaller.

Need for universal adaptation: There are many people with disabilities, and their needs vary. Therefore, universal adaptation is needed in several areas of cultural buildings to ensure that everyone can participate.

1. Innledning

Arbeidet med universell utforming er tuftet på en forståelse av at alle mennesker har like stor verdi uavhengig av etnisitet, kjønn, religion eller funksjonsdyktighet. I 2007 underskrev Norge FNs nye konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne og i 2008 trådte FN-konvensjonen i kraft.

I konvensjonen defineres universell utforming ved at utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester er utformet på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det.¹

I konvensjonen blir nedsatt funksjonsevne forstått som mennesker med langvarig fysisk, mental, intellektuell eller sensorisk funksjonsnedsettelse som i møte med ulike barrierer kan hindre dem i å delta fullt ut og på en effektiv måte i samfunnet, på lik linje med andre.²

For å klargjøre begrepene vil vi vise til Meld. St. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmedes barrierer som definerte begrepene: funksjonsnedsettelse, funksjonshemmet, funksjonshemming og funksjonshemmede forhold slik:

- **Funksjonsnedsettelse:** «tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner.» (f.eks. nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon eller ulike funksjonsnedsettelser pga. allergi, hjerte- eller lungesykdommer).
- **Funksjonshemmet:** «personer som får sin praktiske livsførsel vesentlig begrenset på grunn av gapet eller misforholdet mellom personens funksjonsnedsettelse og miljøets og samfunnets krav.»
- **Funksjonshemming:** «oppstår når det foreligger et gap mellom individets forutsetninger og omgivelsenes utforming, struktur eller krav til funksjon. Funksjonshemming er ikke en individuell egenskap, men et forhold eller en situasjon som kan oppstå i individets møte med samfunnet.»
- **Funksjonshemmende forhold / funksjonshemmende barriere:** «et gap eller misforhold mellom forutsetninger til mennesker med funksjonsnedsettelse og de krav miljøet og samfunnet stiller til funksjon for å etablere og opprettholde deltakelse, selvstendighet og sosial tilværelse.
- **Funksjonshindring:** «Viser til at individer blir hindret av omgivelsene og at det er strukturer som hindrer deltakelse.» (Bufdir, udatert³).
- **Funksjonsvariasjon:** Alle mennesker er mangfoldige i funksjon, det er normene i samfunnet som er problemet, og ikke individets funksjonsnedsettelse.⁴

¹ FN-Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, s. 9.

² FN-Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, s. 8-9.

³ <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/begreper-kunnskapsgrunnlag/>

⁴ St.meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer

Her skriver vi først og fremst om utbredelsen av funksjonshemmedes forhold, funksjonshindringer og barrierer i lokalene til kulturfrivilligheten – samt i hvilken grad lokalene er tilpasset personer med funksjonsnedsettelse i form av bevegelseshemming og hørselsvansker.

Med utgangspunkt i menneskerettighetene, som sier at alle mennesker skal få delta i samfunnet på sine premisser, er det et politisk mål at Norge skal bli universelt utformet. I Handlingsplanen *Barekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge (2021-2025)*, som er en felles handlingsplan for samtlige departement, blir følgende visjon presentert: «Regjeringens visjon er et samfunn der alle kan delta og bidra. For å nå denne visjonen må samfunnet tilrettelegge for at alle skal kunne ta en utdanning, bidra i arbeidslivet, i frivillige sammenslutninger og i familielivet».⁵ I samme plan blir også universell utforming definert som en strategi som definerer funksjonelle brukskvaliteter ved samfunnet, der utgangspunktet er at omgivelsene skal være brukkbare for flest mulig og helst for alle innbyggere. Som handlingsplanen påpeker er krav om universell utforming inkludert i 12 nasjonale lover, over 70 forskrifter og over 70 norske standarder som dekker viktige samfunnsområder.⁶

Blant de nasjonale lovene er universell utforming lovfestet i § 17 i lov om likestilling og forbud mot diskriminering. Her er universell utforming definert som «Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse».

1.1 Manglende tilrettelegging som diskriminering

I FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne blir diskriminering på bakgrunn av nedsatt funksjonsevne forstått som enhver forskjellsbehandling, utelukkelse eller innskrenkning på grunn av nedsatt funksjonsevne som har som formål eller virkning å begrense eller oppheve anerkjennelsen, nytelsen eller utøvelsen, på lik linje med andre, av alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter på det politiske, økonomiske, sosiale, kulturelle, sivile eller et hvilket som helst annet område. Det omfatter alle former for *diskriminering*, herunder å bli nektet en rimelig tilrettelegging. Rimelig tilrettelegging betyr nødvendig og hensiktsmessig endring og justering som ikke innebærer en uforholdsmessig eller utilbørlig byrde, når det i et bestemt tilfelle er behov for det, for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte eller utøve alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter på lik linje med andre.

⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/51369fe60a0240e4bbd554c54310048d/no/pdfs/handlingsplan-for-universell-utforming.pdf>, s. 5

⁶ <https://www.regjeringen.no/contentassets/51369fe60a0240e4bbd554c54310048d/no/pdfs/handlingsplan-for-universell-utforming.pdf>, s. 11

Innenfor kulturlivet har kravet om universell utforming og tilrettelegging for personer med ulike funksjonsnedsettelse blitt adressert gjennom en ordning kalt Tilgjengelighetsmerket. Tilgjengelighetsmerket er først og fremst en opplæring- og bevissthetsordning ovenfor norske kulturarrangører, der sertifiseringen skjer som et kurs over tre timer. I tillegg kreves det at arrangører kartlegger tilgjengeligheten i egen virksomhet, utarbeider en handlingsplan med tiltak som kan forbedre tilgjengeligheten, og utarbeider en informasjon om tilgjengelighet som synliggjøres på virksomhetens nettside.⁷ Dette handler med andre ord først og fremst om en bevisstgjøring og en formidlingsstrategi hos norske kulturarrangører, samt om å få kompetanse til å tilrettelegge bedre. Totalt er 43 kulturarrangører sertifisert med tilgjengelighetsmerket.

1.2 Kulturfrivilligheten

I Norge finnes det et stort antall mennesker som engasjerer seg i kulturfrivilligheten. I Stortingets strategi for kulturfrivillighet (2023-2025) blir kulturfrivillighet definert som den frivillige virksomheten som foregår på områdene musikk, scenekunst, visuell kunst, litteratur, dataspill, film og kulturarv.⁸ Kulturfrivilligheten er også frivillig virksomhet på området kulturarv, både den materielle og den immaterielle kulturarven.⁹ I samme strategi blir det ikke minst lagt vekt på at kulturfrivillighetens aktiviteter skjer en rekke steder: i organisasjoner, i såkalt punktfrivillighet og i spontane aktiviteter (Rom for kultur, 2023-2025, s.6)

Fra 2019 har Kulturalliansen hatt ansvar for å gjennomføre en kartlegging av frivillighetens kulturrom og gjennom dette samlet inn et omfattende datamateriale. Rapporten «Akustikken kunne vært bedre, men huset er iallfall tilgjengelig - Kartlegging og analyse av arenaer for det frivillige kulturlivet» baserte seg på et datamateriale som til sammen dekket 1442 brukere, fordelt på 1048 rom i 771 bygg i 63 kommuner (Miland 2024). I kartleggingen kom det fram at kulturfrivilligheten i stor grad benytter samfunnshus, kirker og skoler som sine hovedlokaler. Bygningene er ofte eldre, mange fra 1950-tallet, noe som betyr at de ofte har behov for vedlikehold (Miland 2024, s. 6).

I rapporten ble universell utforming tematisert av Kulturalliansen, som påpekte at staten innfører regler om universell utforming, energiøkonomi og sikkerhet for alle offentlig tilgjengelige bygg i Norge innen 2030, uten at staten har oversikt over hva det vil kreves av ressurser for å oppfylle dem. Spesielt gjelder dette eldre bygg, der kravene kan medføre betydelige utgifter (s.17). På bakgrunn av statens kommende krav om universell utforming ønsket Kulturalliansen å få utarbeidet et kunnskapsgrunnlag om hva slags tilrettelegging som finnes i de lokale kulturfrivilligheten bruker i dag.

⁷ <https://www.tilgjengelighetsmerket.no/veien-til-merket/>

⁸ Eksempler som blir trukket fram er kor, korps, opera, band, festivaler, dansegrupper, spellemannslag, filmklubber, dataspilltreff, amatørteater, revy, spel, lesesirkler, historielag, venneforeninger for museum og kunstklubber. (Rom for kultur, 2023-2025, s.6)

⁹ Den omfatter også faste kulturminner og kulturmiljø, muntlige tradisjoner, skikker, ritualer og ferdigheter knyttet til tradisjonelle håndverk. (Rom for kultur, 2023-2025, s.6)

1.3 Mandat og problemstilling

Mandatet for oppdraget er å analysere tilrettelegging og universell utforming av kulturarenaer for det frivillige kulturlivet. Analysen tar utgangspunkt i data hentet fra kartlegging av kulturlokaler som Kulturalliansen har samlet inn selv i perioden vår 2019 – august 2024.

Med utgangspunkt i dette datamaterialet skal følgende variabler analyseres:

- Informasjon om tilgjengelighet, tilrettelegging og universell utforming i byggene som er omfattet av Kulturalliansens data.
- Type lokaler, eksempelvis eier, byggeår og byggets opprinnelige formål.
- Hvilke kulturuttrykk som bruker rommet.

Funnene fra datamaterialet skal sammenstilles med funn om universell utforming fra eksisterende evalueringsrapporter og forskning, men kun i den grad oppdragets omfang muliggjør dette. Hensikten er å si noe om universell utforming og tilrettelegging av byggene Kulturalliansen har datamateriale fra, og sammenligne dette med andre bygg som benyttes til frivillig kulturliv og/eller kulturliv i offentlig regi i den grad dette finnes dokumentert.

1.4 Framgangsmåte

For å besvare de tre hovedproblemstillingene har vi benyttet kvantitativ og kvalitativ metode. Vi har gjort en kvantitativ analyse av Kulturalliansens database og deres kartlegging av tilretteleggingstiltak i de lokalene som kulturfrivilligheten bruker. Videre har vi gjort en kvalitativ gjennomgang av nyere og aktuelle policydokumenter som det kvantitative materialet er blitt diskutert i forhold til. Policydokumentene er blitt brukt for å gi kontekst til kartlegging. Videre har de vært viktige for å kunne diskutere hvilke implikasjoner de kvantitative funnene har for kulturfrivilligheten og mennesker med funksjonsnedsettelse.

1.4.1 Databasen

Materialet brukt i den kvantitative delen av undersøkelsen er hentet Kulturalliansens undersøkelse om universell utforming.

Kulturalliansen undersøkelse om universell utforming er en kartlegging blant 82 kommuner i Norge og 6 bydeler i Oslo. Kartleggingen omfatter ulike rom der det bedrives kulturaktivitet. Til sammen er det kartlagt 2174 rom. Blant disse er det funnet 9 dubletter som er fjernet fra datamaterialet. Observasjonen

som er best utfylt av dublettene er beholdt i datasettet, og vi sitter igjen med 2165 rom som brukes i analysen. Det kan være flere rom knyttet til samme bygg, og disse vil ofte ha like svar angående tilgjengelighet. Disse anses ikke som dubletter.

Det er fire nøkkelvariabler knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i datamaterialet:

- Tilgjengelig teleslynge
- HCWC
- Tilstrekkelig dørvidde på rommet
- Trappefri tilgang til rommet

I følge Tek17 må dører inne i bygninger med krav om universell utforming ha en fri bredde på minst 0,86 meter og en høyde på minst 2 meter.¹⁰ Det er dette som menes med begrepet «tilstrekkelig dørbredde». I materialet satte Kulturalliansen grensen for tilstrekkelig dørbredde til 90 cm.

I det ubearbeidede datamaterialet er det også informasjon om hvilken kommune rommet ligger i. I bearbeidingen av dataene er det derfor lagt på kommunenummer. Slik har det vært mulig å utlede fylkestilhørighet. Det er ikke samlet inn data i Finnmark og Østfold. I Agder er det kun 10 rom som er kartlagt. Kommunenummeret har gjort det mulig å koble på data om folketall i kommunen per 1. januar 2024 fra Statistisk sentralbyrå (tabell 07459¹¹). Kommunenummer gyldige fra januar 2024 er brukt i denne påkoblingen, og brukt som bakgrunnsinformasjon i analysene. I tillegg brukes informasjon om hvem som eier bygget rommet ligger i, hva slags funksjon bygget har (skole, kulturhus, konsertlokale etc.) og byggets byggeår. For 511 rom mangler vi informasjon om byggets byggeår.

Til filen med datamateriale fra Kulturalliansen er det koblet på opplysninger om kommunens økonomi hentet fra Kommunal- og distriktsdepartementet.¹² Tallene viser korrigerte frie inntekter per innbygger. Den utvidede varianten av korrigerte frie inntekter viser kommunens inntektsnivå korrigert for hvor dyr kommunen beregnes å være.

Frie inntekter er kommunens inntekter fra skatt og rammetilskudd. I tillegg har kommunene i varierende grad inntekter fra eiendomsskatt, konsesjonskraft, hjemfallsinntekter, havbruksfond og fordel av differensiert arbeidsgiveravgift.

På den annen side varierer også kostnadene knyttet til det å drive en kommune. Forskjellene mellom landets kommuner er til dels store når det gjelder kostnadsstruktur, demografisk sammensetning m.m. Både

¹⁰ https://www.regjeringen.no/contentassets/20503ddfe0664fac9e2185c1a6c80716/veiledning-til-byggteknisk-forskrift-tek17_01_07_2017.pdf

¹¹ [07459: Alders- og kjønnsfordeling i kommuner, fylker og hele landets befolkning \(K\) 1986 - 2024. Statistikkbanken](#)

¹² <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommuneokonomi/inntektssystemet-for-kommuner-og-fylkeskommuner/utgiftskorrigerte-frie-inntekter/id547765/>

etterspørselen etter kommunale tjenester og kostnadene ved tjenesteytingen vil derfor variere mellom kommunene. Utgiftsbehovet beregnes ved hjelp av kostnadsnøkkelen i inntektssystemet.

Denne sammenstillingen av data er hovedmaterialet i analysen.

For rommene i kartleggingen er det i tillegg samlet inn informasjon om hvilke kulturuttrykk/aktiviteter rommene brukes til og andre brukertilbakemeldinger. Mens det i første del av analysen er *rom* som er enheten, er det i denne andre delen av undersøkelsen *enkeltaktiviteter som utføres i disse rommene* som er enheten.

Det er imidlertid ikke samlet inn aktivitet på alle de 2165 rommene. For noen rom er det også samlet inn aktivitet fra flere brukere. Det er innhentet informasjon om 1270 av rommene. Videre er det til sammen samlet inn tilbakemeldinger fra 1785 enkeltaktiviteter som foregår i rommene. Blant disse ble det funnet 29 dubletter. Derfor er det med 1756 observasjoner med i analysen.

Aktivitetsgruppene har noe forkortede benevnelser i analysen, og her er en mer utfyllende beskrivelse av de ulike kategoriene:

- **1-6. Musikk**
- **1-2. Lydsvak musikk (Akustisk lydsvak musikk):** Musikk som i hovedsak blir framført med lydsvake instrumenter eller sang.
 - 1 Kor
 - 2 Annet lydsvak, som f.eks. gitarkurs, babysang, jazz-ensembler og kammermusikk
- **3-4. Lydsterk musikk (Akustisk lydsterk musikk):** Musikk som i hovedsak blir framført med akustiske instrumenter som produserer kraftig lyd.
 - 3 Korps
 - 4 Annet lydsterk, som f.eks. storband, orkesterforening og trommegrupper
- **5-6. Forsterket musikk:** Forsterket musikk omfatter all musikk som formidles via forsterker- eller PA-anlegg
 - 5 Band
 - 6 Annet forsterket, som f.eks. DJ-sett, blues & rock klubb, studioinnspillinger
- **7-11. Andre kulturaktiviteter:**
 - 7 Teater
 - 8 Dans
 - 10 Utstilling
 - 11 Husflid
 - 9 Annet, som f.eks. Ungdommens Kulturbryggeri, gaming, historielag, kystlag og kunstforeninger

1.4.2 Representativitet i Kulturalliansens undersøkelse

Kulturalliansen undersøkelse om universell utforming er gjennomført blant 82 norske kommuner og 6 bydeler i Oslo. Disse kommunene er selvsелеktert. Derfor kan det være skjevheter i hvilke kommuner som har ressurser til og interesse av å være med på en slik kartlegging.

Tabell 1.1 viser hvor mange kommuner som har deltatt i kartleggingen etter fylke (88 kommuner/bydeler totalt). Det er stor skjevhet i hvor mange kommuner som har deltatt i kartleggingen fra de ulike fylkene. Det er ingen kommuner fra Finnmark og Østfold og det er kun 2 kommuner med fra Agder. Andel kommuner som er med i kartleggingen av det totale antallet kommuner i fylket varierer også. Høyest deltakelse finner vi i Innlandet (54 prosent), Trøndelag (45 prosent) og blant bydelene i Oslo (40 prosent). Lavest deltakelse finner vi i Nordland, Agder og Troms.

Ser vi på antall rom som er kartlagt er det også store variasjoner. Det er hentet inn informasjon fra 88 kommuner og bydeler totalt. I 66 av disse er kartleggingen av bygg som frivilligheten bruker, avsluttet. I de 22 andre kommunene/bydelene er det kun noen av byggene som er kartlagt hittil.

Dette kommer frem i tabell 1.1, som viser at det varierer mye i hvor mange rom som er kartlagt per kommune. I for eksempel Rogaland, der kun 4 kommuner er kartlagt er 339 rom kartlagt, mens i de 17 kommunene som er kartlagt i Trøndelag er det kartlagt færre rom, 272. Dette kan være et uttrykk for at kartleggingen i Trøndelag er mer begrenset, men det trenger ikke nødvendigvis å bety det. Det kan for eksempel også bety at det er flere små kommuner med færre lokaler med fra dette fylket.

Det at dette er en selvrekruttert undersøkelse, med stor variasjon i geografisk deltakelse og i innsamlingen av data om rommene (om det er en fulltelling eller ikke), skaper en del usikkerhet rundt representativiteten til materialet. En systematisk gjennomgang av representativiteten utover geografisk beliggenhet er umulig siden vi ikke har informasjon om den totale populasjonen av rom som brukes til kulturaktivitet i Norge. Analysene i denne rapporten er derfor gjort med forbehold. I analysene er det satt søkelys på forskjeller mellom ulike typer lokaler, eierforhold osv. Selv om den faktiske andelen rom som for eksempel har tilgang til HCWC er større eller mindre i populasjonen, vil vi anta at mønsteret med at det oftere er tilgjengelige HCWC enn teleslynge i lokaler speiler virkeligheten. Det samme gjelder mønstrene som finnes i tilgjengelighet til HCWC mellom eldre og yngre lokaler eller etter formålet til bygget.

Tabell 1.1. Antall kommuner som er med i kartleggingen og antall rom som er kartlagt i ulike fylker. 2024.

Antall kommuner	Antall kommuner* som er kartlagt	Andel av kommunene* i fylket som er med i kartleggingen		Antall rom kartlagt	Antall rom per kommune i gjennomsnitt
Finnmark	0	0 prosent		0	0
Troms	2	10 prosent		88	44
Nordland	1	2 prosent		30	30
Trøndelag	17	45 prosent		272	16
Møre og Romsdal	8	30 prosent		95	12

Vestland	8	19 prosent	160	20
Rogaland	4	17 prosent	339	85
Agder	2	8 prosent	10	5
Telemark	2	12 prosent	65	33
Buskerud	5	28 prosent	135	27
Innlandet	25	54 prosent	460	18
Akershus	6	29 prosent	178	30
Østfold	0	0 prosent	0	0
Vestfold	2	33 prosent	91	46
Oslo	6	40 prosent	242	40
I alt	88	25 prosent	2165	25

*For Oslo vises antall bydeler

Representativiteten til dataene med enkeltaktivitetene som foregår i rommene vil være enda vanskeligere å fastslå. Dette er et underutvalg av hovedutvalget og vi har ikke oversikt over en eventuell skjevhet i hva slags type aktiviteter som har svart på undersøkelsen sett opp mot de faktiske brukerne av rommene. Vi har likevel ønsket å analysere materialet for å kunne si noe om hvilke aktiviteter som i større eller mindre grad foregår i lokaler som mangler tilrettelegging og universell utforming.

Ideelt sett ville et tilfeldig trukket representativt utvalg av kommuner og en fulltelling av rom brukt til kultur i de utvalgte kommunene i større grad kunne sikret et representativt utvalg for rommene brukt til kultur i Norge og dermed skapt sikrere konklusjoner om universell utforming i rommene.

Oppsummert er det altså knyttet usikkerhet til representativiteten til datamaterialet på grunn av at undersøkelsen er selvrekruert og det kan være forskjeller mellom de som velger å rapportere og de som ikke gjør det. Vi har ikke oversikt over situasjonen hos de som ikke har rapportert. Konklusjonene gjelder derfor for dette datamaterialet.

1.4.3 Dokumentanalyse – gjennomgang av policydokumenter

I tillegg til den kvantitative analysen har vi foretatt en kort gjennomgang av utvalgte policydokumenter for å kontekstualisere funnene, og si noen om hvilke implikasjoner funnene har på et samfunnsnivå. Nedenfor følger en oversikt over hvilke dokumenter dette gjelder:

- St.meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer.
- *Rom for deltakelse – regjeringens kulturfrivillighetsstrategi* (2023–2025). Kultur- og likestillingsdepartementet.

- *Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge* (2021–2025). Handlingsplan for alle departementene.
- *Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. FN-konvensjon iverksatt 03.05. 2008.
- Statistikk rundt funksjonsnedsettelse og deltakelse fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Disse er brukt for å kontekstualisere funnene fra datamaterialet til Kulturalliansen.

2. Kulturfrivilligheten, mangfold og kulturelt demokrati

I dette kapitlet ser vi nærmere på omfanget av kulturfrivilligheten og funksjonsnedsettelse i en norsk sammenheng. Dette gjøres med utgangspunkt i tilgjengelig kunnskap om deltakelse i fritidsaktiviteter, basert på Strategiplan for kulturfrivilligheten, Barne- ungdom- og familiedepartementets (Bufdirs) statistiske materiale og FN-konvensjonens retningslinjer. Spesielt gir Bufdirs kunnskapsgrunnlag fra 2019 en viktig utvidet kontekst som analysene i kapittel tre og fire vil drøftes opp imot.

2.1 Kulturfrivilligheten

I begrepet kulturfrivilligheten inngår som nevnt innledningsvis både deltakelse i kultur- og kunstaktivitet og kulturarvsvirksomhet. Ifølge strategien for kulturfrivilligheten favner dette en stor del av befolkningen. For eksempel så viser Lokallagsundersøkelsen 2019, som ble gjennomført av Senter for forskning på sivilsamfunn og idrett, at det var registrert 1 175 198 medlemskap i foreninger innen kunst og kultur og 15 600 lokallag rundt om i landet. I 2022 registrerte Kulturalliansen 524 986 medlemmer totalt i sine medlemsorganisasjoner, og Norges Kulturvernforbund teller om lag 270 000 medlemmer og har over 2 600 lokallag. SSBs satellittregnskap for frivillige og ideelle organisasjoner fra 2018 viser at det legges ned rundt 83 000 årsverk i frivillig innsats på området Kultur og Fritid.¹³

Kulturfrivillighetens fysiske rammer og i hvilken grad disse oppleves som tilgjengelige, har dermed betydning for en betydelig gruppe mennesker i det norske samfunnet. I resten av dette kapitlet ser vi nærmere på omfanget av personer med funksjonsnedsettelse i Norge og hva slags kunnskap som eksisterer om deres deltakelse i fritidsaktiviteter.

2.2 Personer med funksjonsnedsettelse i Norge

Bufdir har systematisert funn fra studier om personer med funksjonsnedsettelse og deltakelse, og disse vil vi nå kort presentere for å kontekstualisere funnene fra Kulturalliansen. Bufdir¹⁴ (2019) grupperer personer med funksjonsnedsettelse i følgende undergrupper:

- Personer med synshemming
- Personer med bevegelseshemming

¹³ Rom for Kultur. Strategien 2023-2025, s. 8.

¹⁴ <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/begreper-kunnskapsgrunnlag/>

- Personer med hørselshemming
- Personer med utviklingshemming
- Personer med psykososiale funksjonsnedsettelse
- Personer med kognitive funksjonsnedsettelse

Vårt materiale sier noe om universell tilrettelegging for personer med *hørselshemming* og personer med *bevegelseshemming*.

Ifølge Bufdir¹⁵ ligger den totale andelen som oppgir å ha en funksjonsnedsettelse i befolkningen på rundt 20 prosent, ifølge levekårsundersøkelsen SILC.¹⁶ Ca. 1 av 5 nordmenn har altså en funksjonsnedsettelse. Resultatene viser at det er en større andel kvinner enn menn med funksjonsnedsettelse.

Direktoratet for forvaltning og økonomistyrings (DFØ) sin innbyggerundersøkelse om omfanget av personer i befolkningen med funksjonsnedsettelse viser at ca. 7 prosent av befolkningen har en bevegelseshemming, 3-4 prosent har en syns- eller hørselshemming, rundt 5 prosent har psykiske vansker mens rundt 10 prosent av befolkningen har annen funksjonsnedsettelse (Bufdir¹⁷) Dette viser at det er en vesentlig utbredelse av ulike former for funksjonsnedsettelse i befolkningen, og at det dermed også er behov for universell tilrettelegging.

Levekårsundersøkelsen om helse (2019) viser fordelingen av ulike funksjonsnedsettelse i gruppen mennesker med funksjonsnedsettelse;

- 10 prosent oppgir å ha nedsatt syn
- 5 prosent oppgir at de bruker høreapparat. 3 prosent har vansker med å høre samtale i stille omgivelser
- 9 prosent oppgir å ha nedsatt bevegelsesevne
- 4 prosent oppgir å ha vansker med sosial kontakt¹⁸

Enkelte av disse kan ha flere ulike funksjonsnedsettelse samtidig, så disse tallene kan ikke benyttes for å fastslå hvor mange som har funksjonsnedsettelse. Tallene bygger på egenrapportert helsesituasjon, og ikke epidemiologisk basert eller diagnosebasert. Nedsatt bevegelsesevne omfatter 9 prosent, høreapparat 5 prosent i Levekårsundersøkelsen om helse fra 2019 (se over). Dette er de områdene Kulturalliansen har utforsket i sin kartlegging.

¹⁵ <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/begreper-kunnskapsgrunnlag/#section-523>

¹⁶ <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levkarsundersokelsen-eu-silc-2019-tema-idrettsaktiviteter>

¹⁷ <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/begreper-kunnskapsgrunnlag/>

¹⁸ <https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/attachment/404777?ts=16ea1da4a60>

2.3 Deltakelse i fritidsaktiviteter

«Veiledning til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)» slår fast at deltakelse i fritidsaktiviteter er viktig for en persons mulighet til læring, mestring, utvikling og deltakelse i sosiale nettverk (Bufdir 2021). At bygg og uteområder er universelt utformet er avgjørende for at personer med funksjonsnedsettelse kan delta og ha likestilt tilgang til lokalsamfunnets tjenester og tilbud.

Bufdir¹⁹ viser til statistikk fra SSBs levekårsundersøkelse over deltakelse i sosiale aktiviteter hos personer med helseproblemer, funksjonsnedsettelse eller plager som følge av skade. I 2019 oppga 11 prosent av personer med funksjonsnedsettelse at de har vansker med sosial kontakt på grunn av sine helseproblemer. I befolkningen generelt oppga 4 prosent å ha vansker med sosial kontakt. 5 prosent i befolkningen generelt oppga å være ensom, mot 10 prosent blant personer med funksjonsnedsettelse. Personer med funksjonsnedsettelse oppga i større grad enn den øvrige befolkningen å ha blitt hindret fra deltakelse i sosiale aktiviteter (f.eks. felles hobbyer/interesser og helgeturer/ferieturer.) Dette hevder Bufdir kan skyldes at mange steder hvor sosiale aktiviteter foregår, er for dårlig fysisk tilrettelagt. Personer med funksjonsnedsettelse har samme rettigheter til deltakelse som resten av befolkningen, mens tallene fra Bufdir viser at denne gruppen ikke har det pr. i dag.

I denne sammenheng kan Bufdirs undersøkelse av tilgjengelighet i norske museer være interessant. Undersøkelsen fra 2022 er gjennomført av Rambøll Consulting og viser at andre deler av kulturlivet også har utfordringer knyttet til universell utforming. Rambølls funn indikerte at museumsansatte visste hvordan de kunne tilrettelegge for tilgang for bevegelses- og synshemmede. Samtidig var det store mangler i universell utforming. På spørsmål om inngangspartiet ved deres museum var trinnfritt, svarte 62 prosent «ja». 71 prosent svarte «ja» på spørsmål om inngangspartiet var godt opplyst. Det var mangler rundt toaletter og parkering. Mange museer hadde ikke tilgjengelige HC-parkeringsplasser nær inngangen til museet (4 av 10), og 25 prosent hadde ikke toaletter tilgjengelige for personer med funksjonsnedsettelse i alle områder av museet. Kun 20 prosent oppga at de brukte ikoner og symboler som hjelpemiddel til å finne fram.²⁰ Disse funnene synliggjør at museene, som kan ha ulike eierstrukturer (offentlig, halvoffentlig, eller privat), ikke har realisert målet om universell utforming fullt ut.²¹

Statistikk fra SSB (2019) viser at personer med funksjonsnedsettelse i større grad enn andre opplever å bli hindret fra å delta på sosiale aktiviteter (f.eks. gjennom felles hobbyer/interesser og helgeturer/ferieturer). Dette kan ifølge Bufdir skyldes at mange steder hvor sosiale aktiviteter foregår, er for dårlig fysisk tilrettelagt (Bufdir²²) Tallene fra Bufdir skiller ikke mellom hva som skyldes manglende tilrettelegging og hva som

¹⁹ <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/lokalsamfunn-kultur-fritid-idrett/#section-502>

²⁰ <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/lokalsamfunn-kultur-fritid-idrett/#section-502>

²¹ <https://www.bufdir.no/aktuelt/ny-rapport-lang-vei-til-likeverdig-tilgang-pa-norske-museer/>

²² <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/lokalsamfunn-kultur-fritid-idrett/#section-502>

skyldes helse/funksjonsproblemer. Likevel synliggjør de at mennesker med funksjonsnedsettelse i større grad enn befolkningen ellers opplever hindre fra å delta i hobbyer/interesser og kulturelle arrangementer det siste året.

I levekårsundersøkelsen EU-SILC var andelen av befolkningen som var aktivt medlem i en kulturforening (som korps, kor og teater) om lag den samme blant personer med funksjonsnedsettelse (8 prosent) og i befolkningen som helhet (7 prosent), ifølge Bufdir.²³

2.4 Oppsummering

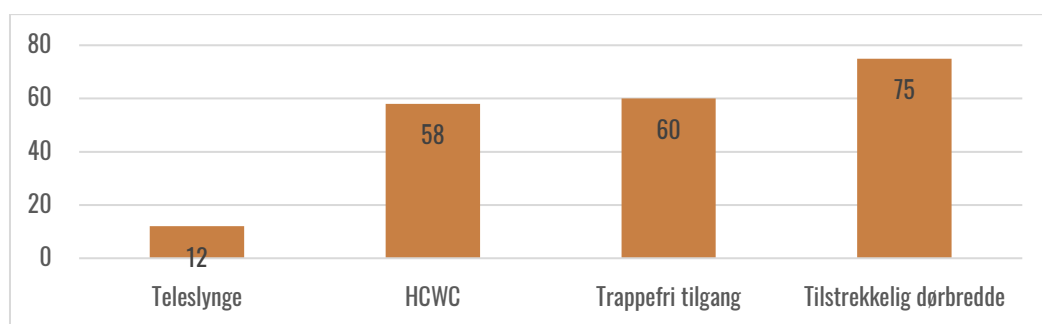
Kunnskapsgjennomgangen fra Bufdir viser at personer med nedsatt funksjonsevne deltar i organisert aktivitet omtrent i samme grad som resten av befolkningen. Samtidig viser gjennomgangen at personer med nedsatt funksjonsevne noe oftere føler seg ensom, og oftere enn resten av befolkningen blir forhindret i å delta i organisert aktivitet som følge av manglende tilrettelegging. Tallene viser dessuten at museer har mangelfull universell tilrettelegging. På generell basis er det altså fortsatt en vei å gå for at personer med nedsatt funksjonsevne kan delta på lik linje med andre. Det er også indikasjoner på at dette delvis skyldes funksjonshindrende barrierer og mangel på universell tilrettelegging. Dette gjør at personer med funksjonsnedsettelse kan oppleve mangel på sosial deltakelse og ensomhet som følge av manglende universell utforming på fritids- og kulturarenaer.

²³ <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/lokalsamfunn-kultur-fritid-idrett/#section-502>

3. Hvor tilrettelagt er kulturfrivillighetens rom?

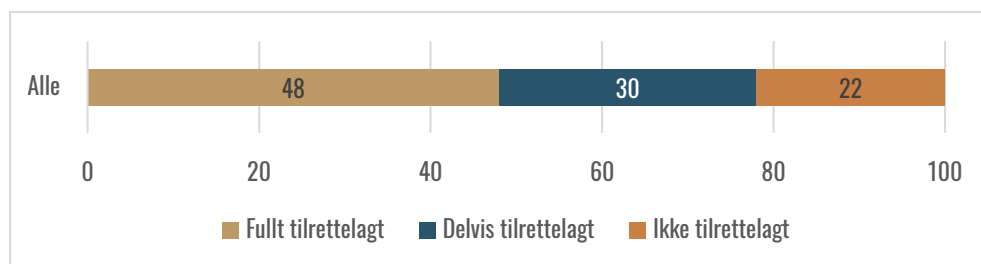
I dette kapitlet ser vi på nærmere på hvorvidt rommene som brukes til ulike kulturuttrykk har tilrettelegging for hørselshemmede og bevegelseshemmede. Tilgang på teleslynge blir brukt som mål på hvorvidt et rom er tilrettelagt for hørselshemmede. Tilstedeværelsen av HCWC, trappefri tilgang og tilstrekkelig dørbredde (over 86 cm) blir brukt som mål på hvordan rommene er tilrettelagt for bevegelseshemmede.

Kapitlet starter med en oversikt over hvordan det generelle bildet ser ut i rommene som er kartlagt og som det utøves kulturuttrykk i. Deretter ser vi på hva bygningstype har å si for hvorvidt rommene er universelt utformet. Det vil si hvor gammelt bygget er, hvilket formål det er bygget for og hvem som eier bygget. Til slutt ser vi på geografisk beliggenhet: hvorvidt store eller små kommuner har best tilrettede bygg og hva kommuneøkonomi har å si for tilrettelegging for personer med funksjonsnedsettelse.

Figur 1. Andel rom i kulturbygg med universell utforming, etter ulike former for tilrettelegging. Prosent. 2024

Figur 1 viser at teleslynge er den formen for tilrettelegging som i minst grad er tilgjengelige i rom i kulturbygg for frivillige kulturaktiviteter. Kun 12 prosent av rommene har teleslynge og det er altså en lang vei å gå for at alle rom skal være tilrettelagt for hørselshemmede. Tilrettelegging i form av tilstrekkelig dørbredde, trappefri tilgang og HCWC er oftere oppfylt. 75 prosent av rommene har tilstrekkelig dørbredde.

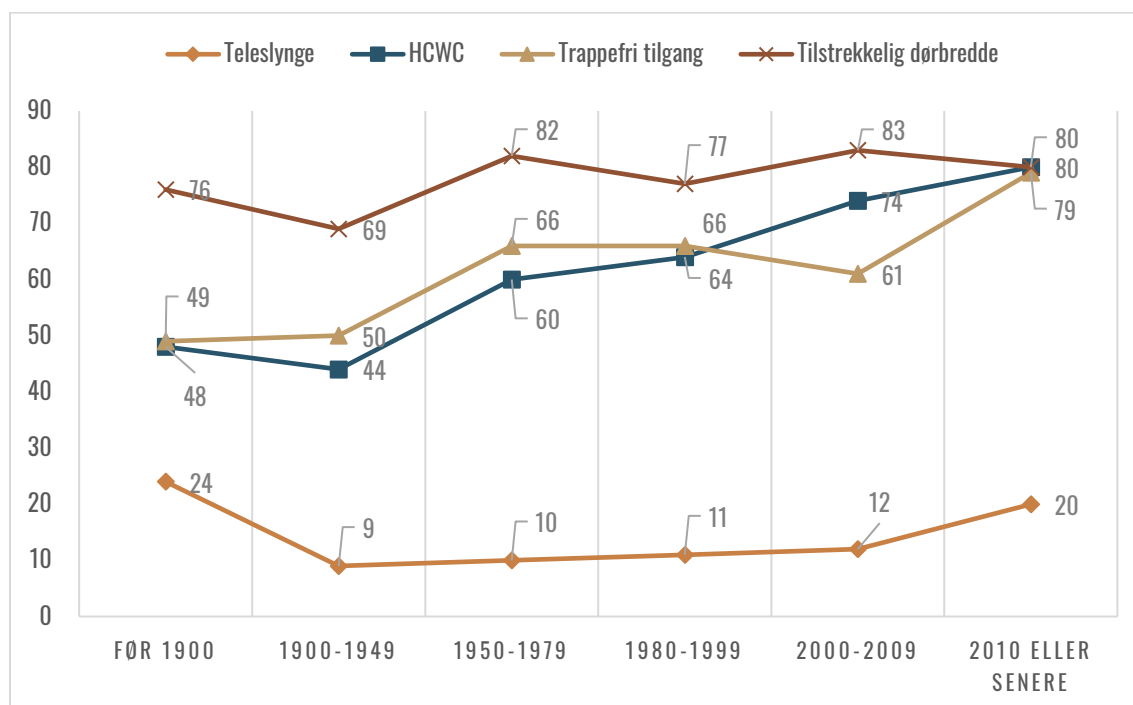
Figur 2. Andel rom i kulturbygg som er tilrettelagt for bevegelseshemmede (HCWC, trappefri tilgang og tilstrekkelig dørbredde. Prosent. 2024

I den videre analysen er det laget et samlemål for tilrettelegging for bevegelseshemmede. Det betyr vi for hvert rom har sett på HCWC, trappefri tilgang og tilstrekkelig dørbredde. Rom som har alle disse kravene til universell utforming på plass kategoriseres som «fullt tilrettelagt» (se figur 2). Rom som oppfyller 1-2 krav kategoriseres som «delvis tilrettelagt» og rom som ikke oppfyller noen av de tre kravene kategoriseres som «ikke tilrettelagt». For en bevegelseshemmet som utøver et kulturuttrykk i lokalet vil et fullt tilrettelagt bygg være avgjørende for å kunne bevege seg rundt uten hindringer og assistanse fra andre. Et delvis tilrettelagt bygg vil i større grad by på utfordringer, men et bygg som er delvis tilrettelagt kan tenkes å ha en kortere vei til målet om å være fullt tilrettelagt for bevegelseshemmede.

Vi ser at 48 prosent av rommene er fullt tilrettelagt for bevegelseshemmede, 30 prosent er delvis tilrettelagt, mens 22 prosent ikke er tilrettelagt i det hele tatt (figur 2).

3.1 Hva har bygningstype å si for tilrettelegging?

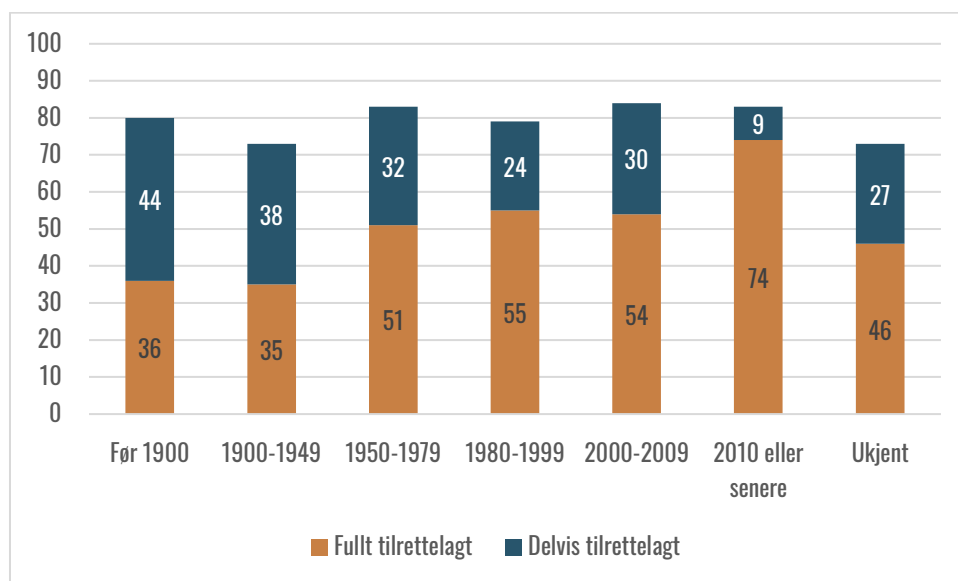
Det er nærliggende å anta at det er noen sentrale forhold som kan ha betydning for graden av tilrettelegging. Det gjelder: hva slags bygg et rom brukt til kulturuttrykk ligger i, hvor gammelt bygget er, hvilket formål det opprinnelig er bygget til og hvem som eier bygget.

Figur 3. Andel rom i kulturbygg med universell utforming, etter ulike former for tilrettelegging og byggeår. Prosent. 2024. 510 av byggene har ukjent byggeår.

Hvis vi først ser på byggets alder ser vi at teleslynge (nederste linje i figur 3) er mest vanlig i de eldste og de yngste byggene. Den generelle tendensen er at tilretteleggingen med HCWC og trappefri tilgang (de to midterste linjene i figur 3) blir mer vanlig dess nyere bygget er. Tilstrekkelig dørbredde (øverste linje) ser derimot ikke ut til å ha noe med alder på bygget å gjøre.

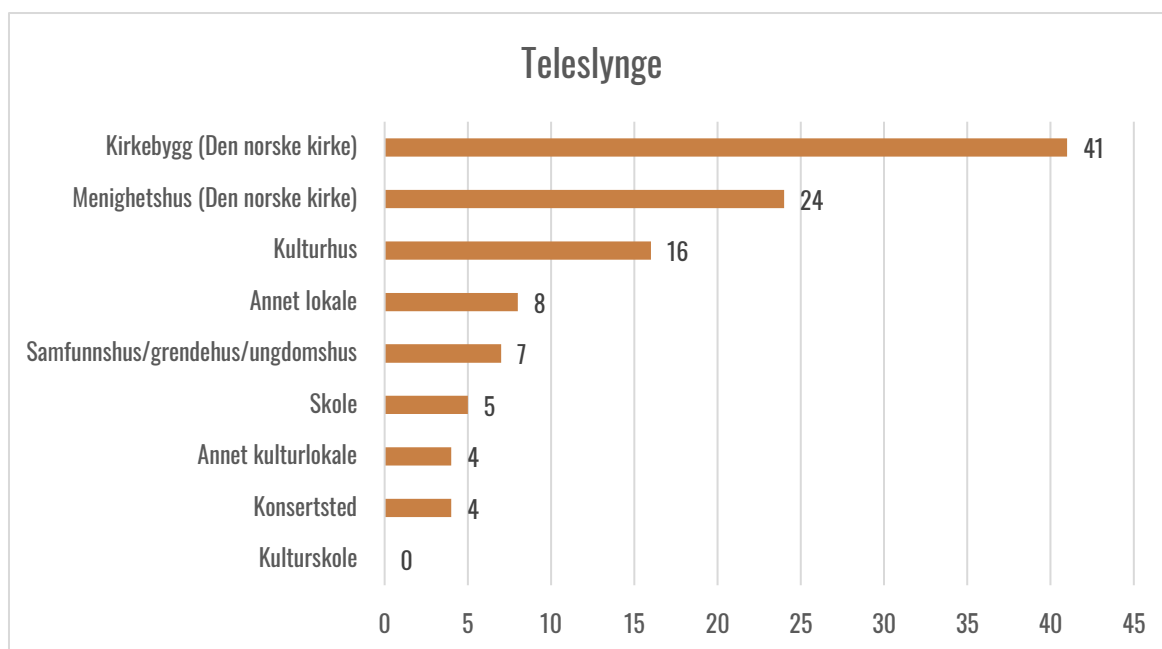
En del av byggene har ukjent byggeår. Disse er relativt dårlig utstyrt med teleslynge, 8 prosent har dette. De har også dårligere tilrettelegging for bevegelseshemmede enn de nyeste byggene (se figur 3).

Figur 4. Andel rom i kulturbygg som er tilrettelagt for bevegelseshemmede, etter byggeår. Prosent. 2024.

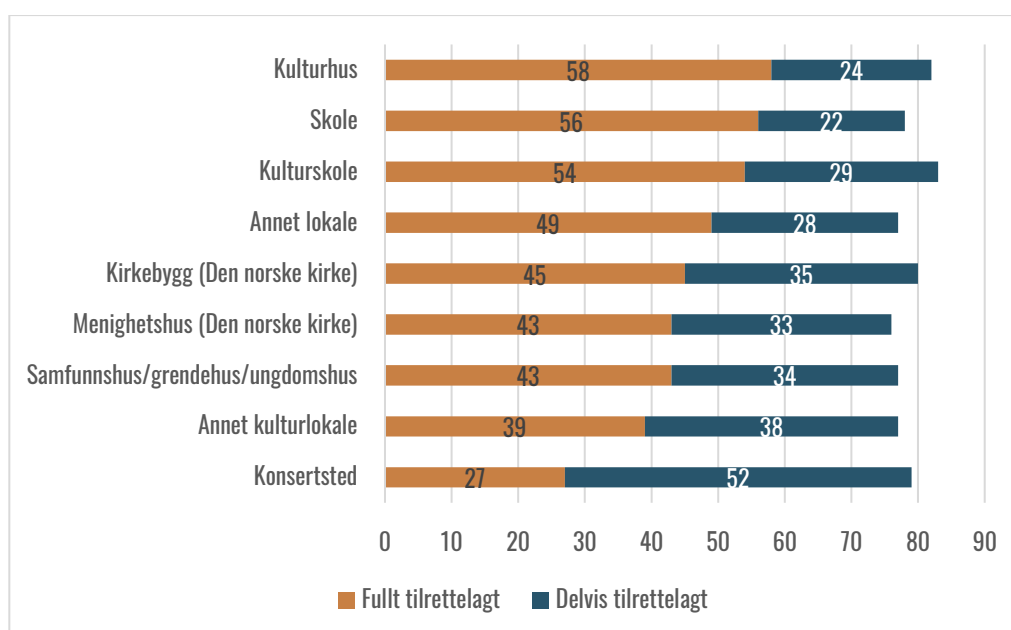
Hvis vi ser på den generelle tilretteleggingen for bevegelseshemmede (figur 4), ser vi at andelen rom med full tilrettelegging øker jo nyere bygget er. Grovt kan vi si at dess nyere bygget er, dess oftere er det fullt tilrettelagt for bevegelseshemmede. Her ser vi særlig to hopp i historien, hvor bygg som er satt opp før og etter 1950 skiller seg klart fra hverandre i graden av tilrettelegging. Det samme er tilfelle før og etter 2010. Om vi tar med rommene som er delvis tilrettelagt, er det ikke særlig forskjell i tilrettelegging etter byggets alder.

Rommene som brukes til ulike kulturuttrykk kan være bygget for ulike formål. Et kor kan for eksempel ha øvelsene sine både i en kirke eller i et kulturhus, mens et band kan øve på et samfunnshus eller på en kulturskole. Byggets formål trenger altså ikke henge sammen med kulturuttrykket som utøves. Og som vi skal se kan ulike typer bygg ha ulik grad av tilrettelegging. Det kommer fram i figuren nedenfor.

Figur 5. Andel rom med teleslynge, etter type lokale. Prosent. 2024

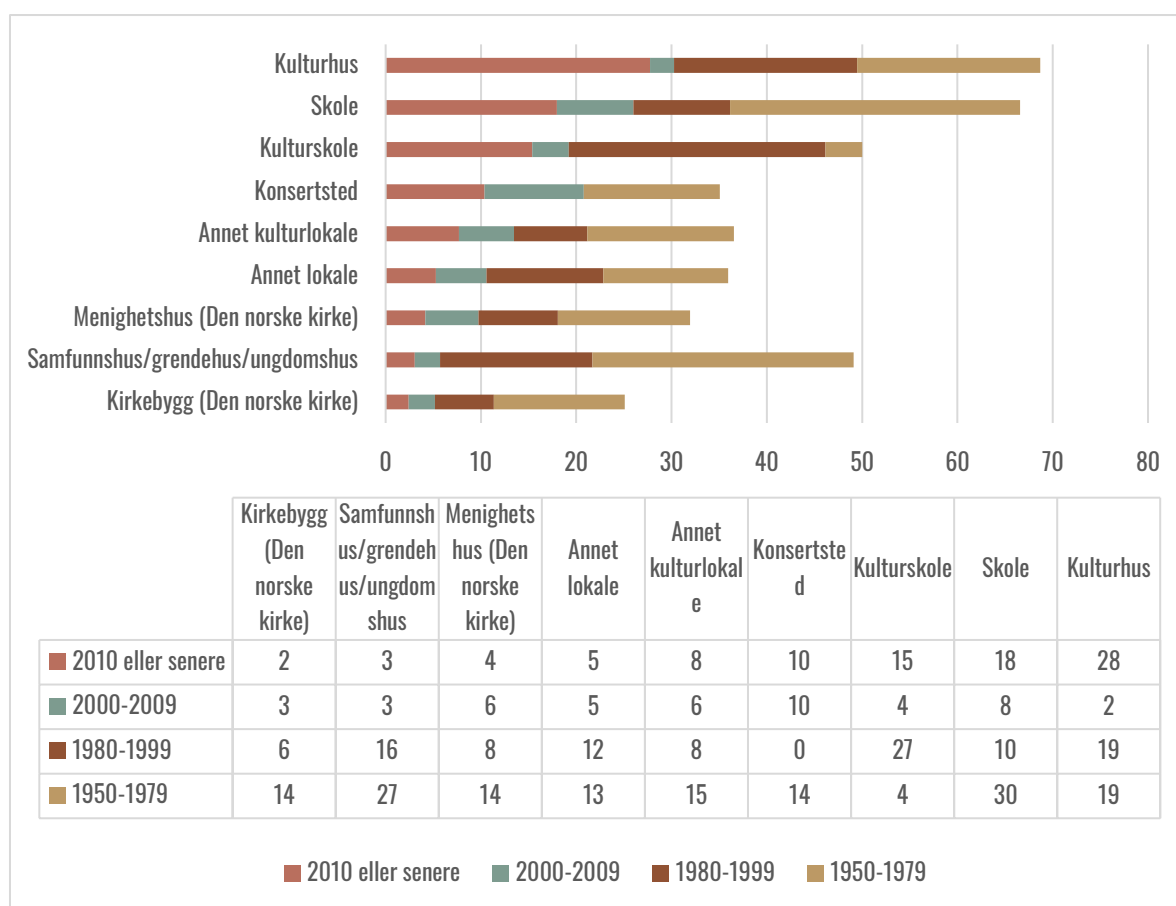
Teleslynge er klart mest vanlig i kirkebygg. 41 prosent av kirkebyggene har teleslynge tilgjengelig. Også menighetshus er relativt godt dekket, mens kulturskoler, konsertsteder, skoler og andre kulturlokaler er dårligere dekket med teleslynge. Dette samsvarer med figur 3 på starten av punkt 3.1, som viser at de eldste byggene og de yngste har teleslynge – 56 prosent av rommene bygd før 1900 er kirker. Det er også her en stor del av korene øver (Miland 2024, s.35).

Figur 6. Andel rom som er tilrettelagt for bevegelseshemmede, etter type lokale. Prosent. 2024

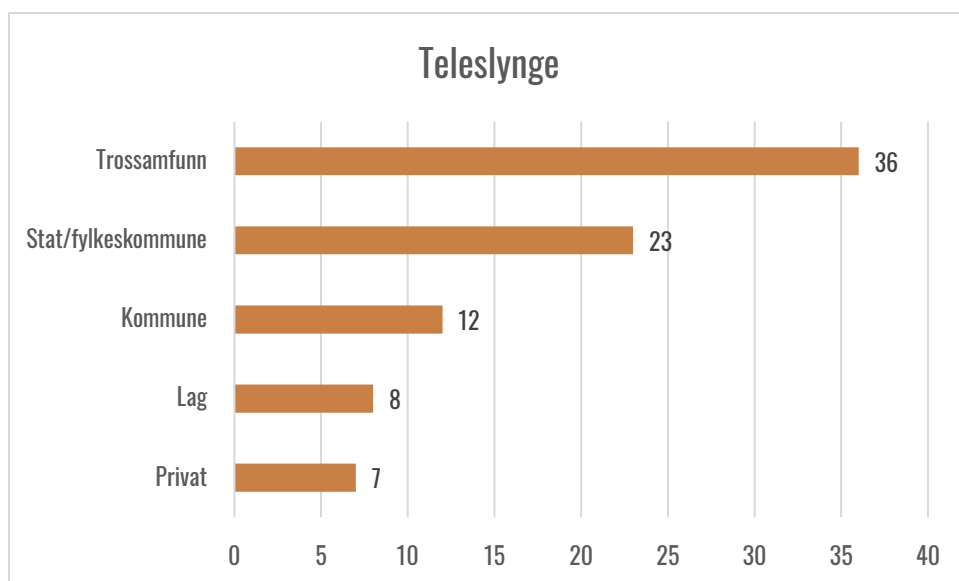
Ved tilrettelegging for bevegelseshemmede er mønsteret ganske annerledes. Her er det kulturhus, skoler og kulturskoler som oftest er fullt tilrettelagt. Konsertsteder kommer imidlertid dårlig ut. Også bygg bygget for andre formål er ofte delvis tilrettelagt for bevegelseshemmede, men de har et stykke igjen før de oppnår full tilrettelegging.

Det at rom som ligger i kulturhus, kulturskoler og skoler kommer godt ut med tilrettelegging kan henge sammen med at disse byggene er relativt nye (se figur 7). For eksempel er 28 prosent av rommene i kulturhus bygd etter 2010. Også rom som ligger i skoler og kulturskoler er oftere av nyere dato, mens kirkebygg og samfunnshus/grendehus/ungdomshus og menighetshus oftere er av eldre dato. Hus som er bygget før 1950 er ikke med i figuren, og søylene går derfor ikke opp i 100 prosent.

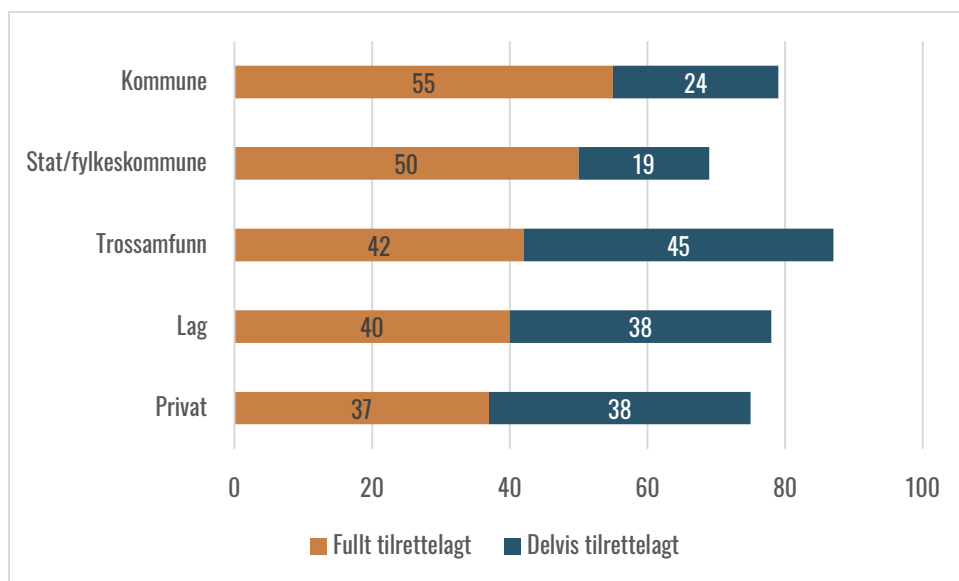
Figur 7. Andel rom etter byggeår og formål med bygget. Prosent. 2024

Hvem som eier bygget rommet som brukes til å utfolde seg i, har også betydning for hvor godt det er tilrettelagt.

Figur 8. Andel rom i kulturbygg som har teleslynge, etter eiertype. Prosent. 2024

Vi finner at rom som ligger i bygg eid av trossamfunn oftest har teleslynge tilgjengelig (se figur 8). 36 prosent av disse rommene har teleslynge. Dårligst står det til i rom eid av private og lag. Der er 7-8 prosent av rommene tilrettelagt for hørselshemmede på denne måten.

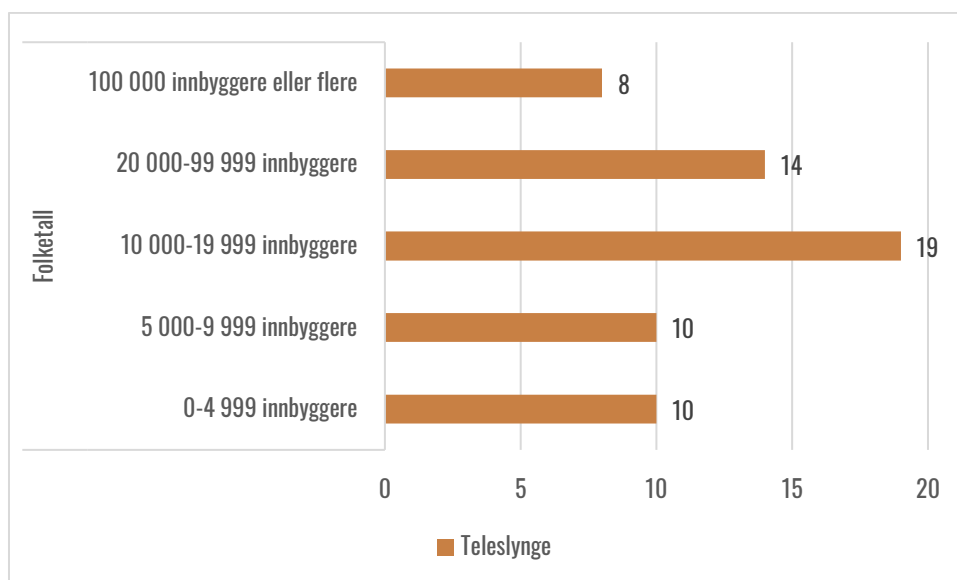
Figur 9. Andel rom i kulturbygg som er tilrettelagt for bevegelseshemmede (HCWC, trappefri tilgang og tilstrekkelig dørbredde), etter eiertype. Prosent. 2024

Rom som ligger i lokaler eid av kommuner er oftest fullt tilrettelagt for bevegelseshemmede (se figur 9). Det kan ha sammenheng med at bygningsmassen eid av kommuner for det meste består av skoler (36 prosent) og kulturhus (19 prosent), som ofte er fullt tilrettelagt. Som i tilfellet for teleslynge, er det også her rom eid av private og lag som kommer dårligst ut på tilretteleggingen.

Statlige lokaler befinner seg på sin side i begge ytterkanter. 31 prosent av statlige lokaler har ikke noen former for tilrettelegging, mens 50 prosent er fullt tilrettelagt. Forskjeller i byggeår ser ikke ut til å kunne forklare hvorfor stat/fylkeskommune kommer så dårlig ut. 29 prosent av byggene er riktignok bygd før 1900, men det er også 28 prosent av byggene eid av trossamfunn.

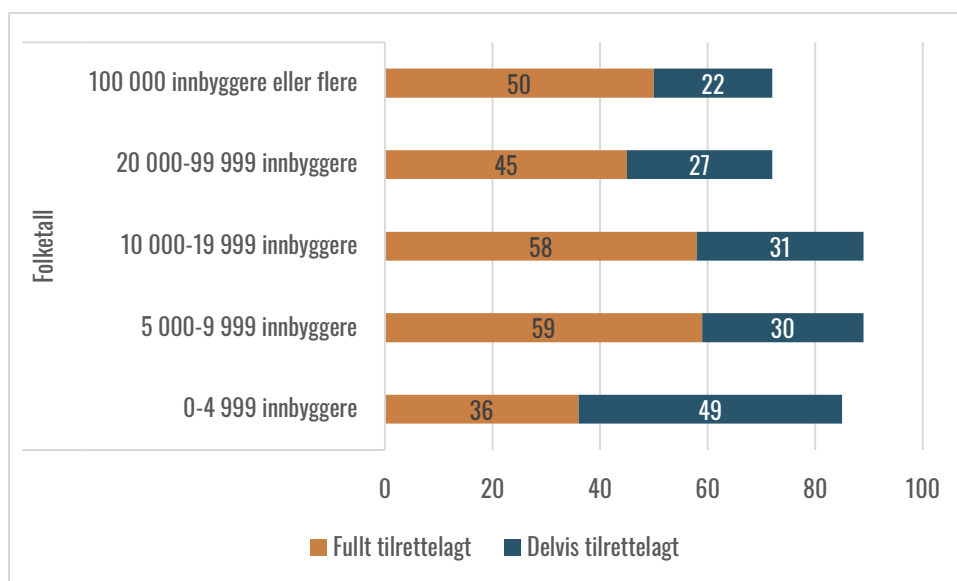
3.2 Har hva slags kommune rommet ligger i noe å si for tilretteleggingen?

Det er nærliggende å anta at kommuner med bra eller dårlig økonomi har ulike forutsetninger for å kunne tilrettelegge for personer med ulike behov. Hvor stor kommunen er kan også ha noe å si for hvor mange lokaler som er tilrettelagt. For eksempel kan vi anta at store kommuner har en eldre bygningsmasse.

Figur 10. Andel rom med teleslynge, etter folketall i kommunen. Prosent. 2024

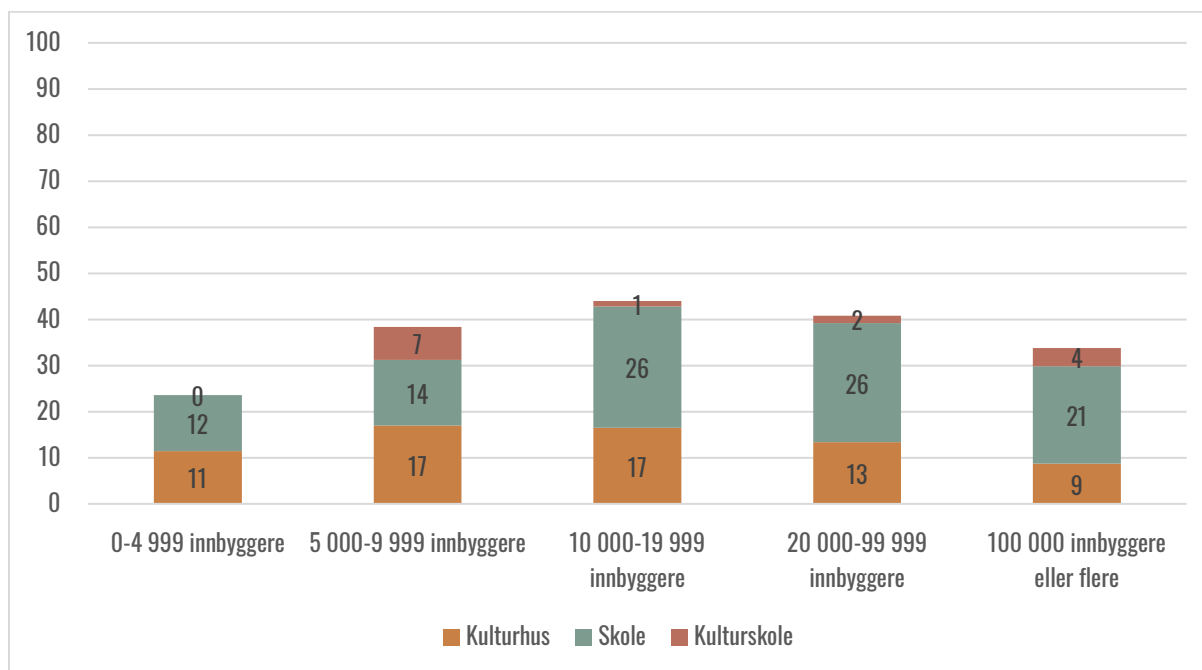
Hvis vi ser på teleslynge er det rom som ligger i de mellomstore kommunene, med 10 000-19 999 innbyggere som oftest har teleslynge tilgjengelig (se figur 10). Både mindre og større kommuner har i mindre grad tilrettelegging for personer med nedsatt hørsel.

Figur 11. Andel rom tilrettelagt for bevegelseshemmede, etter folketall i kommunen. Prosent. 2024

Vi ser samme tendens når vi ser på tilrettelegging for bevegelseshemmede. Her er det de mellomstore kommunene med mellom 5000 og 19999 innbyggere som har rom med best tilrettelegging (se figur 11).

Vi så tidligere at hva slags formål bygget er bygget for (kulturhus, kirke etc.) har betydning for tilrettelegging for bevegelseshemmede. Kulturhus, skoler og kulturskoler er oftere tilrettelagt for bevegelseshemmede enn kirker etc. Kan ulikheter i bygningsmassen mellom kommuner av ulik størrelse forklare noe av forskjellen vi ser?

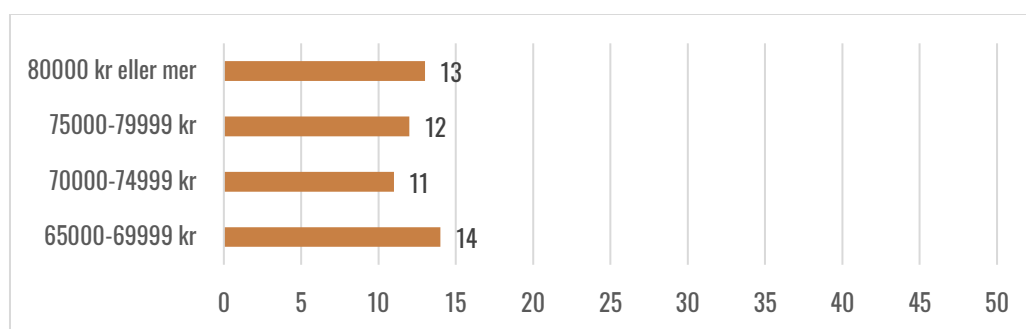

Figur 12. Andel rom etter formål med bygget og antall innbyggere i kommunen. Prosent. 2024.

Det ser ut til at formålet med bygget kan ha betydning. Rommene som brukes til kultur i mellomstore kommuner med 10 000 til 19 999 innbyggere ligger oftere i kulturhus, skoler og kulturskoler (se figur 12). Disse lokalene er som vi så tidligere oftere tilrettelagt for bevegelseshemmede.

Selv om ikke kommuner eier alle bygg som brukes til ulike kulturuttrykk, kan det også tenkes at kommuneøkonomien kan spille inn på graden av tilrettelegging.

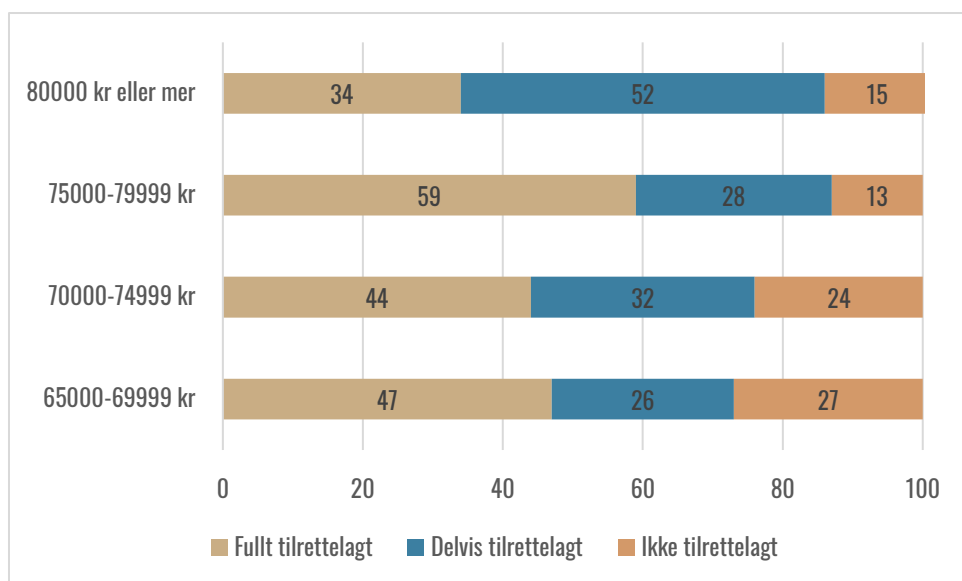
3.2.1 Har kommuneøkonomien betydning for graden av tilrettelegging?

Figur 13. Andel rom med teleslynge, etter frie inntekter korrigert for variasjoner i utgiftsbehov for kommunen i 2023. Kroner per innbygger. Prosent. 2024

I figur 13 er kommunene delt inn i grupper etter hvor store frie inntekter kommunene har, korrigert for utgiftsbehovet for kommunene. Dette er så fordelt per innbygger. I gjennomsnitt har norske kommuner 72 886 kroner i inntekt per innbygger. En lavere inntekt per innbygger indikerer at kommunene har dårligere økonomi enn de fleste norske kommuner, mens en høyere verdi indikerer at kommunene har bedre økonomi.

Hvis vi ser på andelen rom med teleslynge, ser ikke kommuneøkonomi ut til å ha noen særlig betydning for hvorvidt rom brukt til kultur i kommunen har dette tilgjengelig.

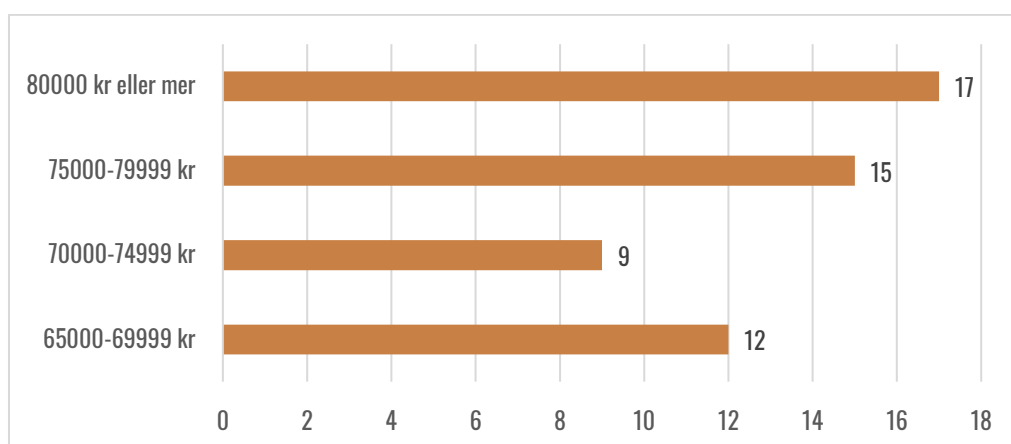

Figur 14. Andel rom som er fullt tilrettelagt for bevegelseshemmede, etter frie inntekter korrigert for variasjoner i utgiftsbehov for kommunen i 2023. Kroner per innbygger. Prosent. 2024

Når det gjelder tilrettelegging for bevegelseshemmede er det større forskjeller etter kommuneøkonomi, selv om mønsteret ikke er entydig (se figur 14). Hvis vi slår sammen delvis og fullt tilrettelagt er det en viss tendens til at kommuner med over gjennomsnittlig god økonomi oftere har rom med god tilrettelegging for bevegelseshemmede enn kommuner med dårligere råd.

Hvis vi kun ser på rommene som har full tilrettelegging, er det kommuner med litt over gjennomsnittlige inntekter, 75 000-79 999 kr per innbygger, som kommer best ut. Kommunene med dårligst råd har oftest rom brukt til kultur som ikke er tilrettelagt i det hele tatt.

Kommunene er selvfølgelig ikke ansvarlige for at alle rom i kommunen er tilrettelagt. Hvis vi kun ser på de 54 prosent av rommene eid av kommuner, finner vi imidlertid samme mønster (se figur 15).

Figur 15. Andel rom med teleslynge, etter frie inntekter korrigert for variasjoner i utgiftsbehov for kommunen i 2023. Kroner per innbygger. Prosent. 2024. Kun rom eid av kommuner.

I tilgangen på teleslynger ser vi noe større variasjon etter kommuneøkonomi enn når vi så på alle lokaler uavhengig av eier. Kommunene med best økonomi har noe oftere tilrettelegging med teleslynge i lokaler som de eier selv. Vi ser imidlertid også at kommuner med dårligst økonomi har bedre tilrettelagte rom enn kommuner med mer gjennomsnittlig økonomi (70 000-74 999 kr per innbygger). Vi har også sett på tilrettelegging for bevegelseshemmede, men her er mønsteret det samme som når vi ser på alle rom.

3.3 Oppsummering

I dette kapittelet har vi på et generelt nivå undersøkt hvor universelt utformet rommene det utøves kulturuttrykk i er basert på det foreliggende datamaterialet. Hovedfunnene viser at:

Kun 12 prosent av de undersøkte rommene til bruk for frivillig kulturaktivitet har teleslynge og er tilrettelagt for hørselshemmede, mens det er en større grad av tilrettelegging for bevegelseshemmede. Flertallet av rommene er tilrettelagt med HC-toalett, trappefri tilgang og tilstrekkelig dørbredde.

Sett opp mot bygningstype viser analysen at det er de eldste og de yngste byggene som er best tilrettelagt for hørselshemmede, mens det er de yngste byggene som er best tilrettelagt for bevegelseshemmede. Her ser vi at den generelle tilretteleggingen øker jo nyere bygget er.

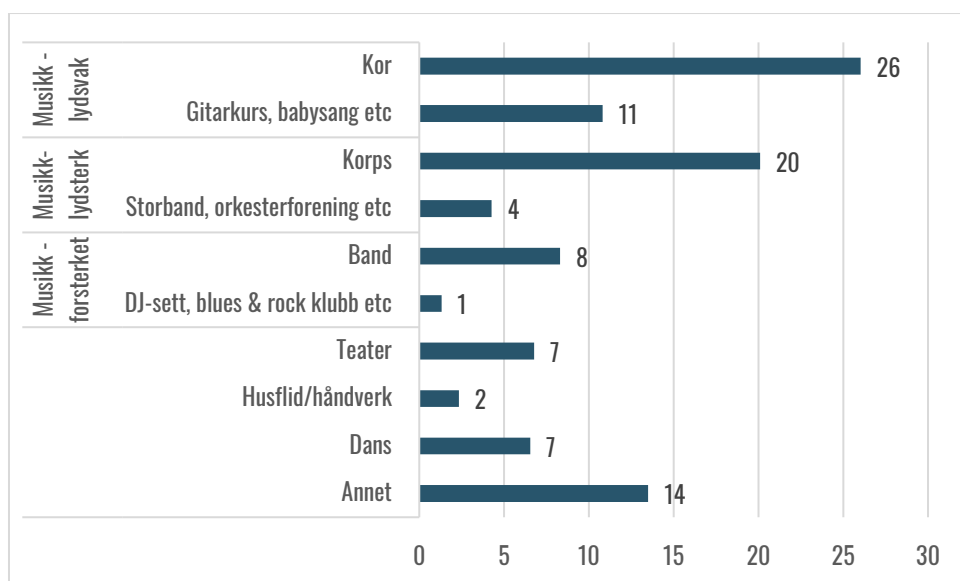
Videre viser analysen at ut ifra typen bygg, er kirkebygg (kirker og menighetshus) best tilrettelagt for hørselshemmede, mens kulturhus, skoler og kulturskoler som oftest er best tilrettelagt for bevegelseshemmede. Over halvparten av denne typen bygg er tilrettelagt for bevegelseshemmede.

Analysen avdekker også at byggets eierform hadde betydning for graden av tilrettelegging. Bygg eid av trossamfunn hadde oftest teleslynge tilgjengelig. Over en tredjedel av disse var tilrettelagt for hørselshemmede (figur 8). Kirkebygg i vårt materiale kan ha både statlige, kommunale og private eiere. Samtidig viser analysen at lokaler eid av kommunen oftest er tilrettelagt for bevegelseshemmede. Godt over halvparten av de kommunalt eide rommene er tilrettelagt (figur 9). De privat eide byggene og byggene eid av lag kommer imidlertid dårligst ut både i tilrettelegging for hørselshemmede og bevegelseshemmede.

Til sist har vi analysert hvilken betydning kommunenes størrelse og økonomi har for graden av tilrettelegging. Analysen viser at det er de mellomstore kommunene med mellom 10 000-19 999 innbyggere som har best tilrettelagte kulturrom for hørselshemmede (19 prosent) og for bevegelseshemmede (58 prosent). Videre finner vi at kommuneøkonomi virker å ha liten betydning for graden av tilrettelegging for hørselshemmede, mens kommuner med over gjennomsnittlig god økonomi oftere har rom som er delvis eller fullt tilrettelagt for bevegelseshemmede enn kommuner med dårlig økonomi. Hvilke kulturuttrykk er det som bruker rommene?

4. Hvilke kulturuttrykk er det som bruker rommene?

Av de 2174 rommene vi har informasjon om er det innhentet informasjon om 1270 av rommene fra brukere av rommet. I noen tilfeller kan det være flere brukere av ett og samme rom som har svart. De fleste som har svart om bruken av rommet benytter rommet til ulike former for musikk (se figur 16).

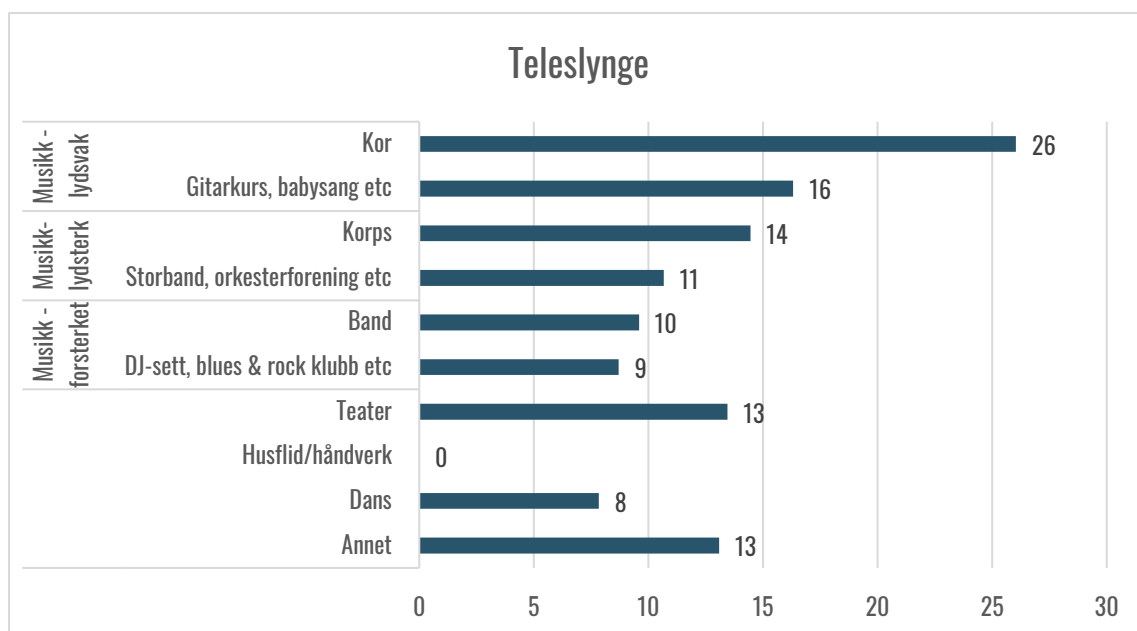

Figur 16. Andel av respondentene som har svart at de bruker rommet til ulike former for kulturuttrykk. Prosent. 2024

For eksempel brukes 37 prosent av rommene til lydsvak musikk, som kor (26 prosent) og annen lydsvak musikk som gitarkurs, babysang etc. (11 prosent). Korps er også en annen stor brukergruppe.

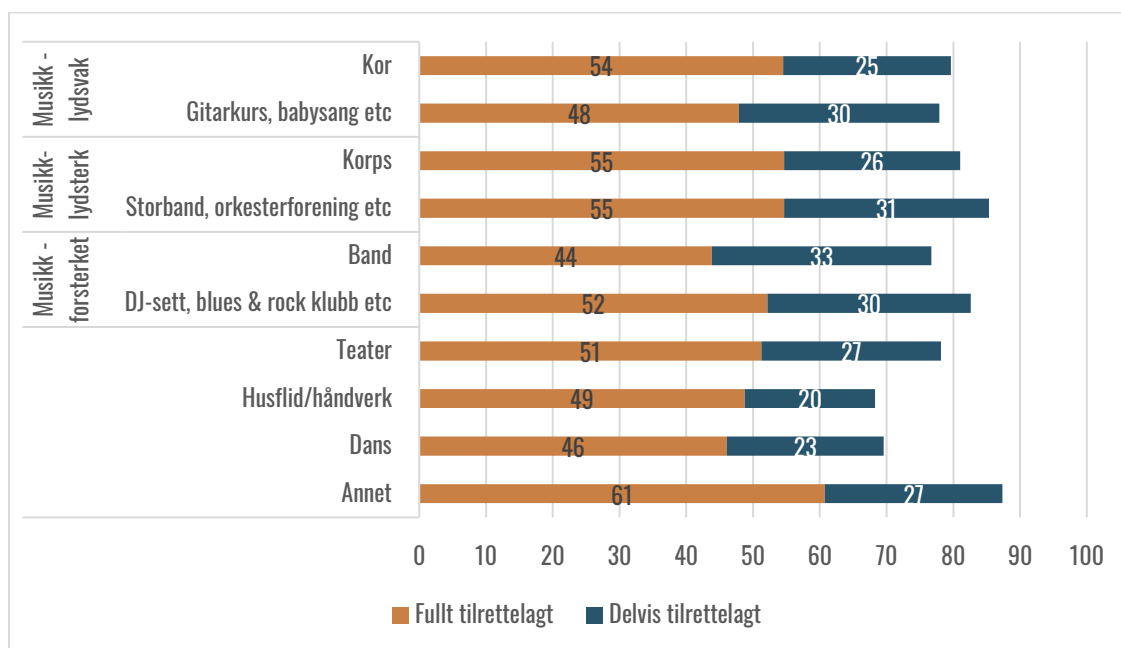
Av andre kulturuttrykk utenom musikk oppgir 8 prosent at de bruker rommet til band, 7 prosent at de bruker rommet til dans, 7 prosent til teater, 2 prosent til husflid/håndverk og 1 prosent oppgir at de bruker rommene til DJ-sett, blues og rock klubb etc.

Hvordan er tilretteleggingen for utøvere av ulike kulturuttrykk?

Figur 17. Andel enkeltaktiviteter som holder til i rom som har teleslynge, etter type kulturaktivitet. Prosent. 2024

26 prosent av dem som bruker rommet til kor er i rom tilrettelagt med teleslynge, og er klart best tilrettelagt på denne måten (se figur 17). Der nest kommer brukere som oppgir at de bruker rommet til annen lydsvak musikk som gitarkurs, babysang etc. Ingen av brukere som driver med husflid/håndverk oppgir at de har teleslynge tilgjengelig i lokalet de holder til i. 8 prosent av dem som bruker lokalet til dans oppgir at det er teleslynge i lokalet.

Figur 18. Andel enkeltaktiviteter som holder til i rom som er tilrettelagt for bevegelseshemmede, etter type kulturaktivitet. Prosent. 2024

Når det gjelder tilrettelegging for bevegelseshemmede er det også brukere som driver med husflid/håndverk og dans som i minst grad holder til i lokaler som er tilrettelagt (se figur 18). Ellers er det små forskjeller mellom de ulike kulturuttrykkene.

4.1 Oppsummering

De fleste av de kartlagte rommene som også har informasjon om bruken, blir benyttet til ulike former for musikk. Basert på foreliggende materiale viser våre funn at rom som brukes av kor oftest er tilrettelagt for hørselshemmede. Mens utøvere som driver med husflid/håndverk eller teater bruker rom som er dårligere tilrettelagt, både for bevegelseshemmede og for hørselshemmede (se figur 17 og 18).

5. En tilrettelagt kulturfrivillighet?

Dette kapitlet oppsummerer hovedfunnene fra analysen og diskuterer hvilke implikasjoner disse har for det frivillige kulturlivet og de politiske føringer dette feltet er underlagt. Videre diskuterer vi de implikasjoner funnene har for mennesker med nedsatt funksjonsevne og deres deltakelse i samfunnslivet. Vi avslutter kapitlet med å peke på fremtidige forskningsbehov.

5.1 Analysens mandat og funn

Mandatet for undersøkelsen var å analysere Kulturalliansens datamateriale om kulturfrivillighetens kulturrom ut ifra graden av universell utforming. Dette er blitt gjort ut ifra tre hovedspørsmål:

1. Hva sier datamaterialet om tilgjengelighet, tilrettelegging og graden av universell utforming?
2. I hvilken grad spiller forhold som type lokaler, eierform, byggeår og byggets opprinnelige formål inn på graden av tilrettelegging?
3. Hvilke kulturaktiviteter har best tilrettelegging og hvilke kommer dårligst ut?

Som nevnt i metodekapitlet (1.4.2) er det knyttet usikkerhet til representativiteten til datamaterialet på grunn av at undersøkelsen er selvrekruttert. Derfor kan det være forskjeller mellom de som velger å rapportere og de som ikke gjør det. Vi har ikke oversikt over situasjonen hos de som ikke har rapportert. Konklusjonene vi har presentert gjelder derfor for det analyserte datamaterialet.

5.1.1 Hvor tilrettelagt er kulturfrivillighetens kulturrom?

Analysen viser at kun litt over en tiendedel (12 prosent) av de undersøkte rommene til bruk for frivillig kulturaktivitet har teleslynge og er tilrettelagt for hørselshemmede, mens en større grad av rom er tilrettelegging for bevegelseshemmede. Tilnærmet halvparten av rommene er tilrettelagt for bevegelseshemmede med HC-toalett, trappefri tilgang og tilstrekkelig dørbredde.

Selv om noen rom er delvis tilrettelagt, betyr funnene at nesten 1/5 (22 %) av alle de kartlagte kulturrommene ikke er tilrettelagt for verken hørselshemmede eller bevegelseshemmede, mens 88 % av alle kulturrom ikke er tilrettelagt for hørselshemmede. Funnene gjør at vi kan konkludere med at kulturfrivillighetens kulturrom i liten grad er tilrettelagt for hørselshemmede og bevegelseshemmede.

5.1.2 Spiller typen lokaler inn på graden av tilrettelegging?

Problemstilling nummer to spør i hvilken grad forhold som type lokaler, eierform, byggeår og byggets opprinnelige formål spiller inn på graden av tilrettelegging. Her er funnene relativt tydelige i vårt materiale. De viser at typen lokaler virker inn på graden av tilrettelegging. De eldste og de yngste byggene er best tilrettelagt for hørselshemmede, mens de yngste byggene er best tilrettelagt for bevegelseshemmede. Her ser vi at den generelle tilretteleggingen øker jo nyere bygget er, noe som kan ses i sammenheng med at de må følge nye byggestandarder.

Analysen viser også at hva slags formål bygget er bygget for (kulturhus, kirke etc.) har betydning for tilrettelegging. Kirkebygg (kirker og menighetshus) er best tilrettelagt for hørselshemmede, mens kulturhus, skoler og kulturskoler oftest er best tilrettelagt for bevegelseshemmede. Over halvparten av kulturrommene i denne typen bygg er tilrettelagt for bevegelseshemmede.

Også eierformen til byggene ga utslag for graden av tilrettelegging. Bygg eid av trossamfunn hadde oftest teleslynge tilgjengelig. Over en tredjedel av disse var tilrettelagt for hørselshemmede (figur 8). Samtidig viser analysen at lokaler eid av kommunen oftest er tilrettelagt for bevegelseshemmede. Godt over halvparten av de kommunalt eide rommene er tilrettelagt (figur 9), mens de privat eide byggene kommer dårligst ut i tilrettelegging for både hørselshemmede og bevegelseshemmede.

Til typen lokaler har vi også analysert lokalenes beliggenhet, og hvilken betydning kommunenes størrelse og økonomi har for graden av tilrettelegging for hørselshemmede og bevegelseshemmede. Analysen viser at det er de mellomstore kommunene (10 000-19 999 innbyggere) som har best tilrettede kulturrom for hørselshemmede (19 prosent) og for bevegelseshemmede (58 prosent). Vi finner også at kommuneøkonomi virker å ha liten betydning for graden av tilrettelegging for hørselshemmede, mens kommuner med over gjennomsnittlig god økonomi oftere har rom med tilrettelegging for bevegelseshemmede enn kommuner med dårlig økonomi. Sett opp mot dagens generelt svake kommuneøkonomi tegner sistnevnte funn dårlig med tanke på framtidige utbedringer av kommunenes kulturrom.

5.1.3 Hvilke kulturaktiviteter har best tilrettelegging?

Siste problemstilling dreier seg om hvilke frivillige kulturaktiviteter som har best tilrettelegging og hvilke som kommer dårligst ut. De fleste av de kartlagte rommene som har informasjon om bruken, blir benyttet til ulike former for musikk. Våre funn viser at rom som brukes av kor oftest er tilrettelagt for hørselshemmede. Mens utøvere som driver med husflid/håndverk eller teater bruker rom som er dårligst tilrettelagt både for bevegelseshemmede og for hørselshemmede. Det betyr at det er de frivillige som driver med husflid og håndverk som har dårligst tilrettede lokaliteter.

5.2 Implikasjoner for kulturfrivilligheten

Hvilke implikasjoner har analysens funn for det frivillige kulturlivet?

Funnene tilsier at om frivillighetens kulturrom skal tilfredsstillende FN's bærekraftsmål i Agenda 2023 om mindre ulikhet (bærekraftsmål nr. 10) og tilfredsstillende den norske handlingsplanen for universell utforming vil dette kreve store utbedringer framover. Den tverrdepartementale handlingsplanen for universell utforming er tydelig på at universell utforming av de fysiske omgivelsene er en mulighet for deltakelse i samfunnet og bidrar til å utjevne forskjeller mellom mennesker.²⁴ Som vist, er det et nasjonalt kulturpolitisk mål at kulturfrivilligheten skal ha tilgang på egnede lokaler og at de skal ha bred deltakelse og inkludering.²⁵ Funnene fra analysen viser at det er lang vei å gå for å oppnå en så mangfoldig, utjevnende og inkluderende kulturfrivillighet som de politiske føringerne tilsier.

Rapportens funn peker på at lokalene er dårlig tilpasset hørselshemmede og bevegelseshemmede, noe som gjør det vanskelig for det frivillige kulturlivet å rekruttere bredt fra alle lag og aldre av befolkningen. Dette blir særlig synlig for frivillige som driver med håndverk og husflid. Fra tidligere studier av det frivillige kulturvernet vet vi at dette er en gruppe frivillige som helst består av godt voksne mennesker (Løkka, Hjemdahl og Kleppe 2021). Nettopp derfor trenger kanskje denne gruppen en særlig tilrettelegging for at de skal kunne holde seg aktive, delta i samfunnet og få muligheten til å leve meningsfulle liv.

Den manglende tilretteleggingen for hørselshemmede og bevegelseshemmede gjør det vanskelig for de frivillige foreningene å rekruttere fra hele befolkningen og inkludere alle. Om kulturfrivilligheten skal bli mer tilgjengelig så bør organisasjonene vurdere, der det er mulig, å søke seg mot nyere kommunale bygg siden disse viser seg å være bedre egnet for mennesker med fysiske funksjonsnedsettelse.

Datamaterialet viser at skoler er dårligere dekket med teleslynge. Det at ikke skoler, som oftest er eid av det offentlige, er universelt utformet, er et paradoks ettersom fylkeskommune og kommune kan forventes å ha kompetanse og ressurser til universell utforming.

En utfordring for kulturfrivilligheten er at de ofte ikke eier rommene de selv benytter. Dette i motsetning til idretten som i større grad eier sine egne lokaler. Dermed har ikke frivilligheten i samme grad mulighet til selv å sørge for universell utforming av sine bygg.

Telemarksforskings tidligere analyse av Kulturrom viser at det per i dag ikke finnes gode tilskuddsordninger for utbedringer av kulturfrivillighetens kulturrom, og at det er forvirring om hvilke tilskudd som kan benyttes til universell utforming (Miland 2024:17). De to store tilskuddsordningene fra spillemidler til kultur, Kulturrom og Desentraliserte Tilskudd til Kulturbygg, har ulike tolkninger. Ifølge Kulturrom betyr

²⁴ *Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge* (2021–2025)

²⁵ Rom for deltakelse – regjeringens kulturfrivillighetsstrategi (2023–2025).

det at de ikke kan gi tilskudd til universell utforming, mens den desentraliserte ordningen forutsetter at bygningen blir universelt utformet for å tildele midler. Deres forståelse av dette er at slike hindringer er med på å gjøre planlegging og gjennomføring av utbedringer unødig komplisert (Miland 2024:17). Det vil derfor også være behov for en opprydning i regelverket og en tydeliggjøring av behovet for å utbedre byggene og rommene slik at de blir universelt utformet.

En annen implikasjon av funnene i denne rapporten er at hvis det frivillige kulturlivet skal fortsette å holde til i private bygg, krever dette også en støtteordning til private slik at de kan utbedre byggene sine, spesielt i henhold til fysisk tilgjengelighet.

5.3 Implikasjoner for personer med funksjonsnedsettelse

Ifølge statistikk fra Bufdir²⁶ opplever personer med funksjonsnedsettelser å være ensomme, ha liten sosial og praktisk støtte og ha vansker med sosial kontakt på grunn av sine helseproblemer i større grad enn resten av befolkningen. Personer med funksjonsnedsettelse opplever lavere sosial deltakelse enn andre borgere. Tallene fra Kulturalliansens kartlegging viser at byggene frivilligheten benytter har betydelige mangler når det gjelder universell utforming på de områdene som er undersøkt. Dette kan være en hemsko for likeverdig deltakelse blant personer med funksjonsnedsettelser. Selv om statistikken til Bufdir viser at en betydelig andel personer med funksjonsnedsettelse likevel har deltatt, sier ikke denne statistikken noe om hvorvidt disse personene kunne bruke byggene uten assistanse. Derfor kan statistikken til Bufdir inneholde mørketall rundt hvor vidt det er mulig for personer med funksjonsnedsettelse å benytte byggene selvstendig, og hvilke utfordringer og ulemper de som likevel deltar opplever som følge av at byggene ikke er fullt ut universelt tilrettelagt. Å oppgi å ha deltatt kan dessuten innebære deltakelse i større og mindre grad, og vi vet for eksempel ikke om antall oppmøter i aktiviteten en person deltar på er hyppigere for personer uten funksjonsnedsettelse enn for dem med. Altså om personer med funksjonsnedsettelser noen ganger må holde seg hjemme pga. manglende tilgjengelighet og manglende tilgang til assistanse eller pga. helseproblemer.

Det er mange former for tilrettelegging som ikke inngår i datamaterialet til Kulturalliansen. Ser vi på funnene om teleslynge her, er dette den formen for rapportert tilrettelegging som i minst grad er tilgjengelig i rom for frivillig kulturdeltakelse (12 prosent). Her kan altså hele 88 prosent av byggene ikke tilby hørselshemmede mulighet til å høre det som blir sagt. Dessuten viser Kulturalliansens data at det er skjevt hvilke aktiviteter hørselshemmede kan delta i dersom de er avhengig av teleslynge. 51 prosent av kirkebygg og 24 prosent av menighetshus kan tilby teleslynge. Ønsker hørselshemmede derimot å besøke kulturhus finnes teleslynge bare i 16 prosent av byggene som er kartlagt, og bare i 5 prosent av skolebyggene. I kulturskolene tilbød ingen av byggene teleslynge. Slike variasjoner kan påvirke hørselshemmedes frihet til å velge

²⁶ [Statistikk og analyse | Bufdir](#)

seg en aktivitet ut fra interesser og ønsker, siden tilbudet om universell utforming som deres gruppe behøver varierer mellom ulike bygg. Det er også interessant at i Kulturalliansens materiale synes trossamfunn (36 prosent med teleslynge) å ivareta behovet for universell utforming i større grad enn stat/fylkeskommune (23 prosent med teleslynge) og kommunen (12 prosent med teleslynge). Alle er offentlige aktører som i større grad kjenner til sitt lovpålagte ansvar for universell utforming og kan forventes å ha kompetanse til å ivareta dette. Når det gjelder lag (8 prosent med teleslynge) og private bygg (7 prosent med teleslynge) kan vi i større grad forvente at kunnskap og kompetanse om universell utforming samt midler til slik tilrettelegging er begrenset.

58 prosent av byggene Kulturalliansen har kartlagt har HC-toalett. Det innebærer at bevegelseshemmede og andre som trenger slike toaletter i 42 prosent av byggene ikke har slikt tilbud.

Når det gjelder trappefri tilgang, kan 40 prosent av byggene ikke tilby dette. 25 prosent av byggene har dørbredde som ikke er tilstrekkelig (i denne undersøkelsen under 90 cm). Dette viser at også bevegelseshemmede kan oppleve betydelige barrierer når det gjelder ankomst og toaletter om de ønsker å delta i frivillige kulturaktiviteter i de kartlagte byggene.

Ved tilrettelegging for bevegelseshemmede (HCWC trappefri og tilstrekkelig dørbredde) kommer trossamfunnene totalt sett best ut (87 prosent fullt eller delvis tilrettelagt). Her er imidlertid forskjellene mellom trossamfunnene, kommunene (79 prosent), stat/fylkeskommune (69 prosent), lag (78 prosent) og private (75 prosent) langt mindre enn hva den var mellom de ulike eierne når det gjaldt teleslynger.

Tallene Bufdir²⁷ presenterer synliggjør at det er en vesentlig andel av befolkningen som har funksjonsnedsettelse, og samtidig at typer funksjonsnedsettelse varierer. Konsekvensen er at universell tilrettelegging trengs på flere områder parallelt i ett og samme kulturbygg, for å kunne imøtekomme ulike former for funksjonsnedsettelse.

5.4 Videre forskningsbehov

Universell utforming rettet mot den største gruppen av funksjonsnedsettelse, nedsatt syn, er ikke med i Kulturalliansens datamateriale. Universell utforming for personer med utviklingshemming, kognitive funksjonsnedsettelse og psykososiale funksjonsnedsettelse er heller ikke utforsket av Kulturalliansen. Universell tilrettelegging ved nedsatt bevegelsesevne er med i Kulturalliansens materiale, det samme er hørselshemming. Et tema for videre forskning er dermed hvordan frivillighetens bygg er tilrettelagt universelt for personer med andre former for funksjonsnedsettelse enn dem som til nå er kartlagt her. Også utredning av aktuelle virkemidler for å utbedre kulturfrivillighetens rom vil være sentralt tema for videre forskning.

²⁷ [Statistikk og analyse | Bufdir](#)

Bevegelseshemming utgjør en stor andel av personene med nedsatt funksjonsevne. Samtidig gjelder plikten til universell utforming likt uavhengig av hvor store befolkningsgrupper som omfattes av de ulike formene for funksjonsnedsettelse.

6. Referanser

Bufdir (2019). Begreper og kunnskapsgrunnlag. Lastet ned 9.12.24. <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/begreper-kunnskapsgrunnlag/#section-518>

Bufdir (udatert). Deltakelse i lokalsamfunnet, kultur, fritid og idrett. Lastet ned 9.12.24-. <https://www.bufdir.no/statistikk-og-analyse/funksjonsnedsettelse/lokalsamfunn-kultur-fritid-idrett/#section-502>

Bufdir (2021). Veiledning til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Lastet ned 9.12.24. [Veiledning til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne \(CRPD\) | Bufdir](#)

Kulturdepartementet (2021). *Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge* (2021–2025). Handlingsplan for alle departementene. [Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge \(2021–2025\) - regjeringen.no](#)

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2008). *Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne*. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. FN-konvensjon iverksatt 03.05. 2008. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Løkka, N., Hjemdahl, A. S., & Kleppe, B. (2021). *Frivillig kulturvern: et kulturvern innenfra*. Oslo: Fagbokforlaget.

Meld. St. 40 (2002-2003). Nedbygging av funksjonshemmende barrierer.

Miland, Kristine Persdatter 2024. *Akustikken kunne vært bedre, men huset er iallfall tilgjengelig*. Kartlegging og analyse av arenaer for det frivillige kulturlivet. TF-rapport nr. 890. Telemarksforskning.

Kultur- og likestillingsdepartementet (2023). *Rom for deltakelse – regjeringens kulturfrivillighetsstrategi* (2023–2025).

SSB (2019). Utredning av ny levekårsstatistikk for personer med funksjonsnedsettelse. Notat: 2019/42. Oslo/Kongsvinger: SSB. Lastet ned 10.12.24. https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/_attachment/404777?_ts=16ea1da4a60